



ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ -
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ -
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

**«Μικρά Κράτη Μέλη της Ε.Ε. στην Κοινή Εξωτερική
Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, στην Κοινή Πολιτική
Άμυνας και Ασφάλειας και τη Μόνιμη Διαρθρωμένη
Συνεργασία (PESCO): 3 μελέτες περίπτωσης.»**

Του ΚΟΥΣΚΟΥΡΙΔΗ ΣΑΒΒΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΡΕΒΕΚΚΑ ΠΑΙΔΗ

**ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018**



INTERDEPARTMENTAL PROGRAM OF POSTGRADUATE STUDIES
IN INTERNATIONAL RELATIONS AND SECURITY

DEPARTMENT OF INTERNATIONAL AND EUROPEAN
STUDIES - BALKAN, SLAVIAN AND EASTERN STUDIES -
SUPREME JOINT WAR COLLEGE

Master's thesis

"Small Member States of the EU in the Common Foreign and Security Policy (CFSP), Common Security and Defence Policy (CSDP) and the Permanent Structured Cooperation (PESCO): 3 case studies."

KOUSKOURIDIS SAVVAS

SUPERVISOR: REVECCA PEDI

THESSALONIKI

DECEMBER 2018

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διεθνοποίηση των κρίσεων έχει επηρεάσει τον τρόπο συμπεριφοράς των Κρατών Μελών της ΕΕ και για την αντιμετώπιση αυτών αναδεικνύεται η ανάγκη δημιουργίας συνεργατικών μηχανισμών στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Αν και έχουν γίνει διακυβερνητικές προσπάθειες για περισσότερο από δύο δεκαετίες στον τομέα αυτό και υπάρχει σχετική πρόβλεψη στη Συνθήκη της Λισαβόνας, εντούτοις δεν ενεργοποιήθηκε το εργαλείο της PESCO μέχρι πρόσφατα για πολιτικούς λόγους.

Η ΕΕ με την έκδοση της ΠΣΕΕ επιδιώκει να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ, δίνοντας νέα πνοή στις φιλοδοξίες των εταίρων για την πιθανότητα μελλοντικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας. Πάντως, οι μεμονωμένες αξιώσεις των Κρατών Μελών καθορίζονται σχεδόν σε απόλυτο βαθμό από παράγοντες που σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, όπως είναι η στρατηγική κουλτούρα, ο πληθυσμός και η οικονομία.

Λέξεις Κλειδιά: ΚΕΠΠΑ, ΚΠΑΑ, ΜΔΣ, ΠΣΕΕ, Συνεργατικοί μηχανισμοί, Μικρά Κράτη Μέλη, Απειλή ασφάλειας, Αμυντικές δυνατότητες

ABSTRACT

The internationalization of the crises has influenced the behavior of the EU Member States and, in order to counter them, the need to establish cooperative mechanisms in the field of security and defense is emerging. Although intergovernmental efforts have been made for more than two decades in this area and there has been a provision in the Lisbon Treaty, the PESCO tool has not been activated until recently for political reasons.

The EU, with the adoption of the EUGS, seeks to enhance the effectiveness of the CFSP and the CSDP, giving new impetus to the aspirations of the partners for the possibility of future European integration in defense and security. However, Member States' individual claims are almost entirely determined by factors related to their specific characteristics, such as strategic culture, population and economy.

Keywords: CFSP, CSDP, PESCO, EUGS, Cooperative mechanisms, Small Member States, Security threat, Defence capabilities

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγό μου και την κόρη μου, χωρίς την υποστήριξη των οποίων δεν θα ήμουν σε θέση να ολοκληρώσω αυτό το πρόγραμμα.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Θεσσαλονίκη, 19 Δεκεμβρίου 2018

Κουσκουρίδης Σάββας

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	vi
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
2. ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ (1 ^Η ΕΝΟΤΗΤΑ)	4
2.1 Προσδιορισμός Μικρών Κρατών.....	5
2.2 Σύγχρονες Απειλές περιβάλλοντος ΕΕ	6
2.3 Η Ευρωπαϊκή Προσέγγιση.....	8
2.4 Συμμετοχή Μικρών Κρατών (Τρόποι προεδρίας)	9
3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ.....	12
3.1 ΚΕΠΠΑ πλαίσιο	12
3.2 ΚΠΑΑ πλαίσιο.....	13
3.3 ΜΔΣ πλαίσιο.....	16
4. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ.....	21
4.1 Ελληνικό ενδιαφέρον (Συμμετοχή – Προσδοκώμενα οφέλη)	22
5. ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 1 ^{ΗΣ} ΕΝΟΤΗΤΑΣ	24
6. ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ (2 ^Η ΕΝΟΤΗΤΑ).....	28
6.1 Κριτήρια Επιλογής Μελετών Περίπτωσης.....	33
7. ΣΟΥΗΔΙΑ (1 ^Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ)	34
8. ΒΕΛΓΙΟ (2 ^Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ)	41
9. ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ (3 ^Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ)	47
10. ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 2 ^{ΗΣ} ΕΝΟΤΗΤΑΣ	53
11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	62
ΑΚΡΟΝΥΜΙΑ	75

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1, Αριθμός PESCO ανά συμμετέχουσα χώρα (2017).....	18
Πίνακας 2, Αριθμός PESCO ανά συμμετέχουσα χώρα (2018).....	19
Πίνακας 3 Αμυντικές δαπάνες Κρατών Μελών της ΕΕ (2016)	31
Πίνακας 4 Πληθυσμός Κρατών Μελών της ΕΕ και Δημόσιο Χρέος (2017)	32

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Οι μεγάλες χώρες δεν μπορούν να κάνουν χωρίς συμμάχους. Αλλά οι σύμμαχοι δεν ασχολούνται με μικρές χώρες»

Gaston de Levis

Ο Rickli (2008, p. 319) αναφέρει ότι η εξάλειψη των μεγάλων εδαφικών συγκρούσεων στον ευρωπαϊκό χώρο, καθιστά απαραίτητη την ύπαρξη μεγάλων στρατιωτικών δυνάμεων και προκρίνει τη δημιουργία περισσότερο ευέλικτων, κινητών και καλά εκπαιδευμένων στρατιωτικών μονάδων. Ενώ το γεγονός ότι διεθνοποιείται η διαχείριση κρίσεων, αναδεικνύει την ανάγκη ύπαρξης διαλειτουργικών ενόπλων δυνάμεων για την εξασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας των πολυεθνικών δυνάμεων. Ταυτόχρονα, ο μετασχηματισμός του στρατηγικού περιβάλλοντος επιδρά στον τρόπο χρήσης βίας τόσο σε επιχειρήσεις στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό των χωρών, επιδρώντας στον αυστηρό διαχωρισμό μεταξύ των εννοιών της άμυνας και της ασφάλειας.

Ο Deubner (2016) καταγράφει ότι το ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον της ΕΕ μεταβάλλεται συνεχώς την τελευταία πενταετία και τα Κράτη Μέλη της ΕΕ καλούνται να προσαρμοστούν σε νέες συνθήκες προκειμένου να ανταποκριθούν στις προκύπτουσες ανάγκες, είτε μονομερώς είτε συλλογικά. Με την υιοθέτηση της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ (ΠΣΕΕ) Ωστόσο δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η ΠΣΕΕ αποτελεί την πλέον φιλόδοξη προσπάθεια της ΕΕ, καθώς εντάσσει για πρώτη φορά στον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό διακριτό κεφάλαιο για τις επενδύσεις των Κρατών Μελών στον τομέα της άμυνας (ΕΕΑΣ, 2018, p. 7).

Η ανωτέρω γενική περιγραφή προσδιορίζει συνολικά την υφιστάμενη κατάσταση στο Ευρωπαϊκό περιβάλλον και εκφράζει την υιοθετούμενη οπτική με την οποία προσεγγίζονται τα ζητήματα στην παρούσα εργασία. Είναι προφανές ότι ενσωματώνει μεροληπτικά χαρακτηριστικά, ωστόσο η καταγραφή σε αυτό το σημείο διευκολύνει ώστε να γίνουν αντιληπτές στον αναγνώστη τυχόν ελλείψεις, όσον αφορά την ανάλυση ή την πληρότητα εξέτασης κάποιου

θέματος.

Θεωρώντας ως δεδομένο ότι το γενικό πλαίσιο της λειτουργίας των κρατών στο διεθνές περιβάλλον είναι εξαιρετικά πολύπλοκο και οι αλληλοεπιδρώσεις συνιστώσες που το επηρεάζουν είναι δύσκολο να μοντελοποιηθούν στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας, δεν θα επιχειρηθεί μια εξαντλητική ανάλυση ενός μόνο παράγοντα. Η στόχευση της εργασίας είναι να καταγραφούν μέσω παραδειγμάτων όσο το δυνατόν περισσότεροι παράγοντες που διαμορφώνουν αυτή τη συμπεριφορά, ώστε να αναδειχθεί η πολυπλοκότητα του θέματος.

Για την αποτελεσματικότερη προσέγγιση του αντικειμένου θέματος, η εργασία θα διαχωριστεί σε 2 ενότητες, εστιάζοντας σε διαθέσιμες πηγές και πληροφορίες κυρίως στο χρονικό διάστημα μετά την έκδοση της ΠΣΕΕ. Στην πρώτη ενότητα περιγράφεται το θεωρητικό υπόβαθρο που σχετίζεται με το ευρύτερο περιβάλλον και πλαίσιο λειτουργίας των κρατών της ΕΕ και τις διάφορες εκφάνσεις της ΚΕΠΠΑ, ενώ στη δεύτερη ενότητα θα περιγραφούν τα κριτήρια επιλογής χωρών και οι αντίστοιχες μελέτες περίπτωσης.

Από την ανάλυση των παραγόντων που καθόρισαν τη συμπεριφορά των συγκεκριμένων μελετών περίπτωσης, θα γίνει στο τέλος της εργασίας προσπάθεια να αναδειχθεί η τυχόν ύπαρξη ή μη συσχέτισης μεταξύ του τρόπου συμπεριφοράς των επιλεχθέντων χωρών και της Ελλάδας.

Όσον αφορά την 1^η ενότητα, αυτή θα περιλαμβάνει στοιχεία που σχετίζονται με:

1. Το περιβάλλον εντός του οποίου καλούνται να λειτουργήσουν τα κράτη μέλη της ΕΕ.
2. Χαρακτηριστικά της έννοιας των μικρών κρατών.
3. Τις μορφές των σύγχρονων απειλών που καλείται να αντιμετωπίσει η ΕΕ.
4. Τον τρόπο προσέγγισης των Κρατών της ΕΕ και επιμέρους μεγάλων κρατών
5. Τον τρόπο προεδρίας ΕΕ από μικρά Κράτη.
6. Παράγοντες που διαμορφώνουν το πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ
7. Παράγοντες που διαμορφώνουν το πλαίσιο της ΚΠΑΑ

8. Παράγοντες που διαμορφώνουν το πλαίσιο της ΜΔΣ
9. Τα κριτήρια – ενδιαφέρον για συμμετοχή σε ΜΔΣ
10. Την περίπτωση του Ελληνικού ενδιαφέροντος για τη ΜΔΣ.

Όσον αφορά τη 2^η ενότητα, θα γίνει αρχικά περιγραφή των υποκειμενικών παραγόντων (στρατηγική κουλτούρα, πληθυσμός, οικονομία) που ελήφθησαν υπόψη στην επιλογή 3 χωρών της ΕΕ (Βέλγιο, Πορτογαλία, Σουηδία) για εξέταση και μέσα από την παράθεση συγκεκριμένων παραδειγμάτων, θα επιδιωχθεί να ερμηνευθεί η συμπεριφορά των συγκεκριμένων κρατών και να προσδιοριστούν οι παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτή τη συμπεριφορά. Το σκεπτικό με το οποίο επιλέχθηκαν οι ανωτέρω παράγοντες συνοψίζονται στο ότι η οικονομία αποτελεί την ειδοποιό διαφορά (κατά περίπτωση ενισχυτικό ή περιοριστικό) στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των χωρών, το μέγεθος του πληθυσμού επιδρά στη διαμόρφωση των αξιώσεων που επιδιώκει μία χώρα στο διεθνές σύστημα και η στρατηγική κουλτούρα υπαγορεύει τη διαχρονική συμπεριφορά των χωρών στο ευρύτερο περιβάλλον, χωρίς ιδιαίτερες αποκλίσεις.

2. ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ (1^Η ΕΝΟΤΗΤΑ)

Οι McCulloch και McEvoy (2018, p. 14) αναφέρουν ότι στη σημερινή εποχή γίνεται εύκολα αναγνωρίσιμη η προσπάθεια των Κρατών στην κατανομή της εξουσίας και των βαρών μεταξύ αυτών και των Διεθνών Οργανισμών, στη χάραξη πολιτικής για τη διατήρηση της ειρήνης σε παγκόσμιο επίπεδο. Προκειμένου να λειτουργήσει αποτελεσματικά αυτός ο μηχανισμός, στηρίζεται στο διεθνές δίκαιο, στην περιφερειακή και εσωτερική ασφάλεια, στη δημοκρατία και στην τεχνική προσέγγιση επιμερισμού της εξουσίας. Ωστόσο, είναι σαφές ότι οι εκάστοτε πολιτικοί παράγοντες επηρεάζουν τις διαπραγματεύσεις με γνώμονα την εστίαση στα προς επίλυση προβλήματα.

Οι Möller και Pardijs (2017, pp. 1,4) καταγράφουν ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο, πολλά Κράτη Μέλη (ΚΜ)¹ συμφωνούν για την ανάγκη ευέλικτης συνεργασίας εντός της ΕΕ, ως μέσο αντιμετώπισης εσωτερικών και εξωτερικών πιέσεων, και προσβλέπουν ότι μια ευέλικτη συνεργασία θα βοηθήσει να αναδειχθούν τα οφέλη της συλλογικής ευρωπαϊκής δράσης και να ξεπεραστούν χρόνια πολιτικά αδιέξοδα, επιδεικνύοντας προτίμηση για συνεργασία βάσει των υφιστάμενων μέσων της Συνθήκης της Λισαβόνας. Παράλληλα, όμως, εμφανίζεται και προβληματισμός μεταξύ των Κρατών Μελών (ΚΜ) ότι αυτή η ευέλικτη μορφή συνεργασίας θα μπορούσε να οδηγήσει στην επικυριαρχία των μεγάλων χωρών έναντι των μικρότερων, ένεκα της μονόπλευρης διαθεσιμότητας των αναγκαίων πόρων. Αυτός ο προβληματισμός ενισχύεται από το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) επικεντρώνεται ολοένα και περισσότερο στη «συνεργασία» μεταξύ των ΚΜ και στη διαμόρφωση των απαιτούμενων παραδοτέων, παρά στην προώθηση της «ολοκλήρωσης» των ευρωπαϊκών μηχανισμών.

Σύμφωνα με τους Steinmetz και Wivel (2010, pp. 218-219), είναι γεγονός ότι κανένα κράτος δεν επιθυμεί να χαρακτηρίζεται μικρό ή αδύναμο εντός του

¹ Εννοούνται το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ισπανία, η Ιταλία, η Ολλανδία, η Σουηδία και η Φιλανδία,

Διεθνούς Συστήματος, βασισμένο στην αρχή ότι όλα τα κράτη είναι ίσα ανεξάρτητα από το μέγεθος. Στην περίπτωση της Γηραιάς Ηπείρου διαφαίνεται ότι τα μικρά κράτη έχουν την δυνατότητα να επιδράσουν στη χαρασσόμενη ευρωπαϊκή πολιτική, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις αποδεικνύεται ότι ορισμένα κράτη είναι περισσότερα «ίσα από άλλα». Η Pedi (2016, pp. 172-174) καταγράφοντας τη διεθνή βιβλιογραφία, υπογραμμίζει ότι υπάρχουν όρια σε ότι μπορούν να επιτύχουν τα Μικρά Κράτη, καθώς η άσκηση επιρροής εντός του κόλπου της ΕΕ είναι αμφίδρομη διαδικασία. Επίσης αναφέρει ότι προκειμένου να είναι επωφελής η διαδικασία για τα Μικρά Κράτη στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας, είναι κρίσιμο να γίνει αποδεκτή η ανισότητα στη λήψη αποφάσεων, που ταυτόχρονα αντανάκλα τους πόρους που διατίθενται και τα επίπεδα κινδύνου που αναλαμβάνονται από έκαστο κράτος. Σε κάθε περίπτωση όμως, επιβάλλεται τα Μικρά Κράτη μέλη να ενεργούν με σχολαστικό τρόπο και να επιδιώκουν με στρατηγικό τρόπο την μεγιστοποίηση της επιρροής τους, καθιστώντας τα «μικρά, αλλά έξυπνα» Κράτη Μέλη.

2.1 Προσδιορισμός Μικρών Κρατών

Ποια κράτη θεωρούνται όμως μικρά;

Ο Rickli (2008, pp. 309-310) έχει καταγράψει ότι ο τρόπος προσδιορισμού – κατηγοριοποίησης των Μικρών Κρατών στη διεθνή βιβλιογραφία δεν εμφανίζεται να είναι ενιαίος και μονοδιάστατος, αλλά ακολουθείται διαφορετικό κριτήριο – μεθοδολογία ανάλογα με την προσέγγιση του εκάστοτε συγγραφέα, όσον αφορά τον προσδιορισμό της έννοιας της «μικρότητας» ενός Κράτους (πληθυσμός, οικονομία, τεχνολογική ικανότητα, μέγεθος ΕΔ, κλπ.). Ωστόσο, μια πιο σύγχρονη προσέγγιση συνδέεται με τη μη δυνατότητα ενός Κράτους να επηρεάσει το Διεθνές Σύστημα αυτοδύναμα.

Για το ίδιο αντικείμενο η Pedi (2016, p. 139) αναφέρει ότι παρόλο που τα Κράτη έχουν διαφορετικά σημεία εκκίνησης, μέσα και σκοπούς, αμφότερα επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν το προσδοκώμενο όφελος για αυτά, με τη προφανή διαπίστωση ότι τα Μικρά Κράτη βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, όσον αφορά την υλική τους δύναμη, άρα και επιρροή. Για να αντιπαρέλθουν το συγκεκριμένο γεγονός, τα Μικρά Κράτη της ΕΕ επιδιώκουν να λειτουργήσουν

ως «έξυπνα κράτη», εφαρμόζοντας διαφοροποιημένη στρατηγική μέσω της επίδειξης δέσμευσης στον επιδιωκόμενο στόχο, κεφαλαιοποίησης δικτύου επαφών και κινητοποίησης άυλων πόρων (καινοτομία, εμπειρογνωμοσύνη, γνώση, συναίνεση).

Υπό μια έννοια, η Pedi (2016, p. 134) υποστηρίζει ότι τα Μικρά Κράτη έχουν ιδιαίτερη αποστολή, λόγω της ιδιαίτερης ταυτότητάς τους, και οι αξιωματούχοι επιδιώκουν να αυξήσουν το κύρος των χωρών τους, ώστε να δικαιολογήσουν τις επιλογές τους σε περιόδους υψηλής έντασης στο διεθνές σύστημα.

Η ερμηνεία που δίνει η Pedi (2016, p. 137), είναι ότι η παραπάνω διαπίστωση συνάδει με την εκδηλούμενη συμπεριφορά των Μικρών Κρατών, καθώς είναι λιγότερο ασφαλή από τα μεγάλα κράτη και ενεργούν διαφορετικά, συμμετέχουν σε συμμαχίες, προκειμένου να λειτουργούν με διαφορετικό ειδικό βάρος, καθορίζουν διεθνείς κανόνες και ρυθμίσεις έναντι μεγάλων κρατών και δύναται να είναι περισσότερο σημαντικά οικονομικά από ότι είναι στρατιωτικά.

2.2 Σύγχρονες Απειλές περιβάλλοντος ΕΕ

Ποιο είναι όμως το περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργούν τα Μικρά Κράτη της ΕΕ;

Η ΕΕ έχει θέσει ως στρατηγική προτεραιότητα την ενίσχυση της εσωτερικής συνοχής και τη σταθεροποίηση της γειτονιάς της (European Union, 2017). Ωστόσο σύμφωνα με τον Smith (2016, p. 1) για το τελευταίο υπάρχουν χρόνιες αμφισβητήσεις εξαιτίας εγγενούς ελλείμματος αξιοπιστίας, όσον αφορά τις ικανότητες της ΕΕ, και αναγκαστεί η καταβολή περισσότερης προσπάθειας όσον αφορά τη μεταρρύθμιση των θεσμών της ΕΕ και την ανάπτυξη κοινών ικανοτήτων..

Ο Biscop (2017b) έχει εκφράσει ότι η τρέχουσα αδυναμία της ΕΕ για περαιτέρω θεσμική «ολοκλήρωση», επιτρέπει την ανάδειξη προτάσεων για δημιουργία μιας Ευρώπης δύο ταχυτήτων, στην οποία κεντρικό ρόλο θα έχουν τα Κράτη Μέλη που θα πραγματοποιήσουν σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση μεγαλύτερης ολοκλήρωσης (φορολογική εναρμόνιση, κράτος

πρόνοιας, στρατιωτική ολοκλήρωση). Ταυτόχρονα ενδέχεται να δημιουργηθεί αίσθημα ανικανότητας για τα Κράτη Μέλη που δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να ενταχθούν στην κεντρική ομάδα. Στην περίπτωση που διαβρωθεί η συνοχή της ΕΕ, αυτό θα έχει άμεσο αντίκτυπο και στο ΝΑΤΟ, καθώς τα κράτη δεν θα αισθάνονται πλέον δεσμευμένα μεταξύ τους.

Όπως περιγράφεται από τους Wivel και Thorhallsson (2018, p. 2), το Ηνωμένο Βασίλειο, ως απόρροια του δημοψηφίσματος του 2016, επικαλέστηκε το άρθρο 50 της Συνθήκης της Λισαβόνας για την αποχώρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εφόσον αναλογιστεί κανείς το γεγονός ότι η χώρα αυτή ήταν υπέρμαχος της διεύρυνσης της ΕΕ και της απελευθέρωσης του εμπορίου στην Ευρώπη γενικότερα, γίνεται κατανοητό ότι ώθησε Μικρά Κράτη σε όλη την Ευρώπη να περάσουν την πύλη εισόδου της Ένωσης, επιτρέποντας την πρόσβαση στην αγορά, την ανάπτυξη των μικρών οικονομιών και τη συμμετοχή στους στο μηχανισμό ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ. Με δεδομένο ότι ο κύκλος των διαπραγματεύσεων για την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα, το Reuters (2018) αναφέρει ότι η Γαλλία σε συνεργασία με την Γερμανία προωθούν τις συζητήσεις για τη διαμόρφωση του ανανεωμένου πλαισίου για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα (Reuters, 2018).

Ο Morrison (2018, pp. 35-36) αναφέρει ότι η ανάδειξη του Donald Trump σε Πρόεδρο των ΗΠΑ έχει οδηγήσει στην μερική μεταστροφή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, καθώς αμφισβητούνται οι πολυμερείς συνθήκες – συμφωνίες, ακόμη και το υφιστάμενο αμερικανικό σύστημα συμμαχιών. Ενώ κατά περίπτωση επιδιώκονται προσεγγίσεις με ακραίες θέσεις για διαπραγματευτικούς σκοπούς, ως στρατηγική για διαμόρφωση ενός νέου διεθνούς πλαισίου νόμων και μηχανισμών επιβολής. Επιπρόσθετα, ο Simon (2013, pp. 20-23) επισημαίνει ότι η αύξηση της στρατηγικής σημασίας της Ασίας θέτει ερωτηματικά για την παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη και τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος στην ασιατική περιοχή, επιτρέποντας την ανάδειξη νέων θεμάτων στον τομέα της ασφάλειας.

Επιπρόσθετα ο Biscop (2018b, pp. 39-40) περιγράφει ότι η Ρωσία επιδεικνύει συνεχές ενδιαφέρον για τα διεθνή δρώμενα και γίνεται εύκολα

αντιληπτό ότι κύριος στόχος της στρατηγικής της είναι η ίδρυση μια σφαίρα επιρροής στο κοντινό εξωτερικό της περιβάλλον, όπου θα έχει αποκλειστικά δικαιώματα εξουσίας και επέμβασης. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποίησε στρατιωτική δύναμη, κατά την εισβολή στην Κριμαία και στην υποκίνηση ένοπλης εξέγερσης στην ανατολική Ουκρανία.

2.3 Η Ευρωπαϊκή Προσέγγιση

Ο Calcara (2017a, pp. 279-280) καταγράφει ότι τα Κράτη Μέλη της ΕΕ έχουν διαφορετικές προσεγγίσεις στο κατά πόσον θα θεωρηθεί το ΝΑΤΟ ή ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (ΕΟΑ) ως το καταλληλότερο θεσμικό όργανο για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων στρατιωτικών δυνατοτήτων. Η επίδειξη φιλο-ευρωπαϊκής ή φιλο-ατλαντικής προσέγγισης, ισορροπεί ανάμεσα στην προθυμία διατήρησης προνομιακής σχέσης με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ και τη φιλοδοξία διαδραμάτισης ηγετικού ρόλου στη διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ταυτόχρονα, το επίπεδο ολοκλήρωσης και αλληλεπίδρασης στον τομέα της αμυντικής συνεργασίας της ΕΕ, αναδεικνύει μια διαμάχη ανάμεσα στην παραδοσιακή προσέγγιση της εθνικής κυριαρχίας και της διαμοιρασμένης ικανότητας.

Σε άλλο κείμενο του Calcara (2017b, pp. 529-530) αναφέρεται ότι οι εκάστοτε κυβερνήσεις καλούνται να εξισορροπήσουν απαιτήσεις στον τομέα της ασφάλειας, της βιομηχανίας και της οικονομίας, καθώς προσπαθούν να καλύψουν τις επιταγές εθνικής ασφάλειας μέσω αποδοτικών προμηθειών από πλευράς κόστους. Ταυτόχρονα όμως επιδιώκουν τη στήριξη των εγχώριων αμυντικών βιομηχανιών, προκειμένου να προστατεύσουν την εγχώρια απασχόληση και την τεχνολογική-βιομηχανική βάση της χώρας.

Οι Talmor και Selden (2017, p. 161) αναλύουν ότι η Γαλλία από την πλευρά της, ιδιαίτερα μετά την επανένταξη στη στρατιωτική δομή του ΝΑΤΟ το 2009, επιδιώκει την αύξηση της γαλλικής επιρροής στο διεθνές περιβάλλον και θεωρείται από τους πλέον ένθερμους υποστηρικτές ενός ισχυρότερου ρόλου της ΕΕ στην ευρωπαϊκή ασφάλεια, ακόμη και αν ανταγωνίζεται σε κάποιο βαθμό με τη διατλαντική συμμαχία. Η αλλαγή αυτή συνδυάστηκε με τη διαπίστωση ότι το υφιστάμενο πλαίσιο της ΕΕ δεν ήταν επαρκές για την

αύξησης της γαλλικής επιρροής στο διεθνές περιβάλλον.

Ο Reynning (2010, 2010, pp. 24-27) αναφέρει ότι η ΕΕ δεν θεωρείται διακριτός πόλος εξουσίας στο Διεθνές Σύστημα με βάση τις αρχές του δομικού ρεαλισμού, ωστόσο δύναται να μετατραπεί σε αυτό, εφόσον ξεπεράσει τα πρακτικά εμπόδια που συνοδεύουν την Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ). Η υπερπήδηση αυτή εκτιμάται ότι θα πραγματοποιηθεί μόνο μέσω ενός σοκ, την αποχώρηση των ΗΠΑ από τα θέματα ασφάλειας της ΕΕ. Ταυτόχρονα όμως, αναδεικνύει και ένα υποβόσκον ζήτημα, αυτό της ηγεμονίας στην Ευρώπη, δηλαδή της γερμανικής εξουσίας. Σύμφωνα με τον Wivel (2005, pp. 403-405) είναι χαρακτηριστικό ότι σε ορισμένες περιπτώσεις γίνεται συντονισμός των πολιτικών μεταξύ των μεγάλων κρατών, προτού αυτές τεθούν σε διαβούλευση στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, εξαιρώντας στην ουσία τα Μικρά Κράτη μέλη από τη διαδικασία. Ταυτόχρονα όμως φέρνει τα μικρά κράτη μέλη της ΕΕ αντιμέτωπα με τον κίνδυνο της παγίδευσης και της εγκατάλειψης με την υιοθέτηση νέων πολιτικών .

Οι Pishchikova και Piras (2017, pp. 105-108) αναφέρουν ότι η ΕΕ απαντώντας στο διεθνώς μεταβαλλόμενο πολιτικό πλαίσιο εξέδωσε την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (ΠΣΕΕ), η οποία πέραν από στρατηγική ασφάλειας, καλύπτει ποικίλους τομείς πολιτικής σε λειτουργικό κυρίως επίπεδο. Οι προτεραιότητες που τίθενται με εναρμόνιση των εθνικών και ευρωπαϊκών συμφερόντων, εντοπίζονται στον τομέα της ασφάλειας, της κοινωνικής ανθεκτικότητας, της διαχείριση κρίσεων, των περιφερειακών συνεργασιών και της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται η οικοδόμηση μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας μέσα από τη διαχρονική αλληλεπίδραση των ετερογενειών των διαφόρων παραγόντων και των ζητημάτων ασφαλείας που καλείται να αντιμετωπίσει η ΕΕ.

2.4 Συμμετοχή Μικρών Κρατών (Τρόποι προεδρίας)

Οι Haugenvik και Rieker (2017, pp. 213,218) περιγράφουν ότι τα Μικρά Κράτη της ΕΕ συμμετέχουν ενεργά σε βασικούς τομείς εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ (Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και ΚΠΑΑ, Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ), πολιτική κυρώσεων) εντός του πλαισίου

που επιτρέπουν οι διπλωματικές αλληλεπιδράσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Σλοβακία χρησιμοποίησε την πρώτη της προεδρία το 2016 για να επηρεάσει το πρόγραμμα εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, ενώ η Νορβηγία χρησιμοποιεί διμερείς συνεργασίες με τα κράτη που ασκούν την προεδρία της ΕΕ, ως μέσο ευαισθητοποίησης των Βρυξελλών προς τις νορβηγικές απόψεις.

Η Pedi (2016, pp. 175-176) καταγράφει ότι γενικότερα συμφωνείται ότι η εκ περιτροπής προεδρία της ΕΕ αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο στα χέρια των Μικρών Κρατών για την επιδίωξη προώθησης των συμφερόντων τους, που σε ορισμένες περιπτώσεις δεν είναι συμβατά με τα συμφέροντα της ΕΕ. Ωστόσο, εκτός από την προτεραιοποίηση των θεμάτων, η προεδρία των Μικρών Κρατών εισάγει και πολιτική καινοτομία στην εξωτερική πολιτική, η οποία τους επιτρέπει να ξεφύγουν από τη μικρότητά τους και να αναδείξει την ικανότητά τους να καθοδηγούν.

Το Λουξεμβούργο σύμφωνα με τον Frenz (2010, pp. 132,136-137) στηρίζει την εξωτερική του πολιτική στην ενεργό και πολυεπίπεδη συμμετοχή σε περιφερειακές και διεθνείς συνεργασίες και θεωρείται το πρότυπο ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, διατηρώντας μεγάλη διπλωματική παρουσία στην ΕΕ και στηρίζοντας την εξάπλωση του αισθήματος ασφάλειας πέρα από τα σύνορα της ΕΕ. Επιδεικνύει έμπρακτα εντός της ΕΕ ότι προτάσσει το κοινό συμφέρον έναντι των άμεσων συμφερόντων του και επενδύσει περισσότερο από το 0,7% του ΑΕΠ σε προγράμματα αναπτυξιακής συνεργασίας.

Ανάλογη συμπεριφορά Μικρών Κρατών εμφανίζεται και στην περίπτωση διεθνών μηχανισμών διακυβέρνησης, όπως καταγράφουν οι Bueger και Wivel (2018, pp. 171-175) την περίπτωση των Σεϋχελλών που το 2015 είχαν αναλάβει την προεδρία μηχανισμού 60 κρατών με κύριο έργο την ναυτική ασφάλεια. Παρόλη την προφανή έλλειψη δυνατοτήτων, η εξωτερική πολιτική των Σεϋχελλών παρουσιάζεται ιδιαίτερα επιτυχημένη και αναγνωρίζεται ως σημαντικός διπλωματικός διαμεσολαβητής και παράγοντας καθορισμού της ατζέντας για τη διακυβέρνηση των ωκεανών, στηριζόμενη σε άυλους πόρους, την τεχνική εμπειρογνωμοσύνη στο συγκεκριμένο αντικείμενο που αποτέλεσε και το εργαλείο για επιρροή.

Η επιλογή των ανωτέρω ενδεικτικών παραδειγμάτων είναι τυχαία και δεν υπάρχει προφανής σύνδεση μεταξύ αυτών, ωστόσο μέσω αυτών αναδεικνύεται ότι η προσπάθεια αξιοποίησης τέτοιων εργαλείων υπάρχει σε όλο τον κόσμο και υπάρχει σχετικός τρόπος σκέψης – συμπεριφοράς, ανεξάρτητα από αν μια ευρωπαϊκή χώρα εντός ή εκτός της ΕΕ, ή γενικότερα εκτός του ευρωπαϊκού χώρου.

3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

3.1 ΚΕΠΠΑ πλαίσιο

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, δημιουργείται θεσμική υπόσταση στην ΕΕ για την υπηρεσία εξωτερικών δράσεων στοχεύοντας στην ειρήνη, τη διεθνή ασφάλεια και συνεργασία και την εδραίωση της δημοκρατίας. Η πρόσφατη Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (European Parliament, 2018) παρέχει το ευρύ στρατηγικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση των σημερινών διεθνών προκλήσεων αξιοποιώντας τα διαθέσιμα εργαλεία, για την εφαρμογή της οποίας περιλαμβάνονται προτάσεις, όπως η συντονισμένη ετήσια αναθεώρηση αμυντικών δαπανών (CARD), η δύναμη ταχείας αντίδρασης και οι μάχιμες ομάδες (Battlegroup) και μια νέα μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία (PESCO).

Ο Bilcik (2016, pp. 11-12) αναφέρει ότι η Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ στοχεύει στη δημόσια τάξη, ασφάλεια και προστασία των ευρωπαϊκών συνόρων από εξωτερικές κρίσεις, ωστόσο δεν προχωρούν οι πολιτικές συζητήσεις για ευρωπαϊκό στρατό, καθώς δεν υπάρχει ενιαία προσέγγιση. Ανασταλτικό παράγοντα αποτελεί ο φόβος ότι οι συζητήσεις θα οδηγήσουν σε βαθύτερες διαιρέσεις μεταξύ των Κρατών Μελών, που, ένεκα και των οικονομικών διαφοροποιήσεων – δυνατοτήτων, εντοπίζουν σε διαφορετική κατεύθυνση το δυνητικό κίνδυνο. Παρόλα αυτά, το αυξανόμενο δημόσιο αίτημα για μεγαλύτερη προστασία της Ευρώπης και την πρόληψη διεθνών κρίσεων, επιτρέπει την εκμετάλλευση πρωτοβουλιών και της τρέχουσας δυναμικής στην ΕΕ.

Ο Cross (2018, pp. 916-918) υποστηρίζει ότι αν και στα δημοκρατικά περιβάλλοντα υπάρχει μια αρνητική χροιά στην έννοια της μυστικότητας, εντούτοις είναι αποδεκτή όταν αφορά τη διαμόρφωση εθνικής εξωτερικής πολιτικής, την επιβίωση και την εθνική κυριαρχία του κράτους. Ανάλογα χαρακτηριστικά παρουσιάζει και το πλαίσιο διαμόρφωσης της ΚΕΠΠΑ, καθώς εκπληρώνει τη λειτουργία της σταθεροποίησης της ευρωπαϊκής περιφέρειας, χωρίς ωστόσο να παραγνωρίζεται ότι υπάρχει συγκεκριμένο περιθώριο

χειρισμού για τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων. Ο Missiroli (2017, (Missiroli, 2017, pp. 6-7) επιπρόσθετα αναφέρει ότι είναι υψηλό το επίπεδο δημόσιας στήριξης για περισσότερο ομοιογενή δράση στην εξωτερική πολιτική της ΕΕ, παρόλο που εμπλέκονται πολλοί παράγοντες στη διαμόρφωση λήψης απόφασης και δεν είναι πλήρως κατανοητός ο τρόπος λήψης αποφάσεων.

Ο Hillion (2017, pp. 266,269-270) καταγράφει ότι η διαδικασία προσχώρησης νέων κρατών στην ΕΕ αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την προσαρμογή των επιμέρους εθνικών πολιτικών σε μια ενιαία εξωτερική πολιτική της ΕΕ, ειδικότερα στην περίπτωση των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων. Αυτό υποδηλώνει ότι η ΚΕΠΠΑ παρέχει μεγαλύτερη αυτονομία στα Κράτη Μέλη και δεν έχει τους αντίστοιχους περιορισμούς όπως τα υποψήφια κράτη. Ωστόσο, η ολοκλήρωση της ενταξιακής διαδικασίας θα επαναπροσδώσει βαθμούς ελευθερίας στην εξωτερική πολιτική και το δικαίωμα εφαρμογής της αρνησικυρίας στη χάραξη της ΚΕΠΠΑ.

Ο Portela (2016, p. 921) μνημονεύει ότι έτερο συνηθισμένο εργαλείο, μέσο ήπιας ισχύος, της ΚΕΠΠΑ αποτελεί η εφαρμογή κυρώσεων, το οποίο επιδιώκεται να εφαρμόζεται σταδιακά και στοχευμένα, προκειμένου να αποφεύγονται οι ανθρωπιστικές κρίσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν υιοθετηθεί αυστηρές κυρώσεις (ενεργειακό – εμπορικό – οικονομικό εμπάργκο), που αποτελούν ποιοτικό άλμα στην πρακτική της ΕΕ, με μέρος ωστόσο των Κρατών Μελών να επιφυλάσσονται για την πιστή εφαρμογή τους. Είναι γεγονός, όμως, ότι η ΕΕ έχει επιδείξει ετοιμότητα να αποκλίνει από μια μετριοπαθή στάση και να εφαρμόσει κυρώσεις σε ολόκληρες περιοχές, εφόσον κριθεί απαραίτητο.

3.2 ΚΠΑΑ πλαίσιο

Η ΕΕΑΣ (2016b) καταγράφει ότι η ιδέα δημιουργίας μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής χρονολογείται από τη Συνθήκη των Βρυξελλών το 1948, η οποία αποτέλεσε την αρχή δημιουργίας της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωση (ΔΕΕ) και συμπεριλάμβανε ρήτρα αμοιβαίας άμυνας. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τις επακόλουθες συγκρούσεις στα Βαλκάνια, αναγνωρίστηκε η αναγκαιότητα ανάληψης πρωτοβουλιών από

την ΕΕ στον τομέα της πρόληψης συγκρούσεων και διαχείρισης κρίσεων. Εντός του πλαισίου αυτού και λόγω του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος ασφάλειας, η ΕΕ επιδιώκει τη συνεχή βελτίωση των δυνατοτήτων καθορίζοντας πολιτικούς και στρατιωτικούς στόχους. Η διακήρυξη της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ επιτρέπει την περαιτέρω ανάπτυξη της ΚΠΑΑ.

Οι Zandee, Drent και Hendriks (2016, pp. 55-56) αναλύουν ότι η ανάπτυξη και λειτουργία πολυεθνικών συνεργασιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει αναδείξει χρήσιμα στοιχεία για τις δυνατότητες της ΚΠΑΑ. Καταρχάς, οι πολυεθνικές συνεργασίες είναι γενικά δυσκολότερες λόγω της ανομοιομορφίας των εθνικών ΕΔ και της έλλειψης εμπιστοσύνης σχετικά με τις εκάστοτε δυνατότητες αυτών. Δεύτερον, η εθνική κυριαρχία δεν συνδυάζεται απαραίτητα με την αυτονομία συγκεκριμένης στρατιωτικής δυνατότητας, η οποία δύναται να μεταβιβαστεί σε άλλο εταίρο. Τρίτον, αν και οι ομοιότητες μεταξύ των χωρών και της στρατηγικής κουλτούρας είναι σημαντικά στοιχεία σε πολυεθνικές συνεργασίας, εντούτοις η έλλειψή τους δεν είναι απαγορευτική για ενδεχόμενη συνεργασία.

Ο Ejdus (2016, pp. 462-465) υποστηρίζει ότι μια παράμετρος που έχει συνδυαστεί έντονα με τις δραστηριότητες της ΕΕ στον τομέα της ΚΠΑΑ, είναι η «ιδιοκτησία» των δράσεων. Σε πολλές περιπτώσεις διαπιστώθηκε ότι υπάρχει ανεπαρκής οικειοποίηση του διαλόγου μεταξύ των Κρατών Μελών, αλλά και έλλειψη γνώσης για τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (ΠΣΕΕ) (European Union, 2017), η ΕΕ προσδοκά να αποτελέσει διαχειριστή διεθνών συγκρούσεων διευκολύνοντας τη σύναψη μακροπρόθεσμων τοπικών συμφωνιών. Συμπεριφορά, όμως, που εικάζεται ότι αποσκοπεί στην αποφυγή χαρακτηρισμού ως ενός ιμπεριαλιστικού δρώντα.

Ο Kostarakos (2016) υποστηρίζει ότι το πρόσφατο φαινόμενο της μετανάστευσης εξελίχθηκε σε απειλή για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς τέθηκαν σε αμφισβήτηση θεμελιώδεις αξίες (ενότητα, αλληλεγγύη) της ΕΕ. Για να αντιμετωπιστεί η ένταση του φαινομένου, αναλήφθηκαν στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, συνδυαστικές αποστολές αστυνομικού και στρατιωτικού χαρακτήρα, έτσι ώστε να οικοδομηθούν συγκεκριμένες ικανότητες σε χώρες εκτός της ΕΕ,

που θα δημιουργήσουν ένα ασφαλές περιβάλλον για τους πολίτες, και να προετοιμάσουν ευνοϊκές συνθήκες επιστροφής τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον Riddervold (2018, p. 159), η επιχείρηση "SOPHIA", αν και παρουσιάστηκε ως ανθρωπιστική αποστολή, εντούτοις εστίασε στις προκλήσεις που αντιμετώπιζε η ΕΕ για τη μείωση της μετανάστευσης και δεν ανταποκρινόταν στα πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο Küsters (2018, pp. 53-56) αναφέρει ότι αν και αρχικώς θεωρήθηκε ότι η ΚΠΑΑ δεν προσφέρει τα κατάλληλα εργαλεία για την ανάπτυξη συνεργατικών προγραμμάτων, εντούτοις η σχετική αποτυχία δεν οφείλεται στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ. Οι παράγοντες που έχουν αναγνωριστεί για αυτή τη δυστοκία είναι μεταξύ άλλων η ύπαρξη πολλαπλών κέντρων εξουσίας που επηρεάζουν τις απαιτήσεις ασφάλειας και η πληθώρα αλληλεπιδράσεων μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων φορέων. Αν και έχει αναγνωριστεί μια σειρά συγκεκριμένων επιχειρησιακών κενών, η ικανοποίηση τους περνάει μέσα από τη διαμόρφωση ενιαίας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Τεχνολογικής και Βιομηχανικής Βάσης (EDTIB). Ωστόσο, ο Knutsen (2016, p. 288) υποστηρίζει ότι δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι έχει μειωθεί το χρηματικό ποσό που δαπανάται στον συγκεκριμένο τομέα για έρευνα και ανάπτυξη σε ευρωπαϊκό επίπεδο κατά 29%, ενώ περίπου το 90% πραγματοποιείται σε 3 χώρες (Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο).

Για το συγκεκριμένο θέμα ο Tardy (2018, pp. 119-120) υποστηρίζει ότι είναι ευρέως αποδεκτό ότι η πρακτική εφαρμογή του πλαισίου της ΚΠΑΑ από τα Κράτη μέλη της ΕΕ, εμφάνιζε υπέρμετρα μεγαλύτερη βαρύτητα στη διάσταση της ασφάλειας, παρά της άμυνας, καθώς αυτή άγγιζε ευαίσθητα θέματα της εθνικής κυριαρχίας των Κρατών Μελών. Ωστόσο, εξελίξεις που έλαβαν χώρα την τελευταία τριετία [υιοθέτηση Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ (EUGS), επίκληση "ρήτρας άμυνας" από τη Γαλλία, ίδρυση στρατιωτικού στρατηγείου της ΕΕ, δημιουργία Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO) και Ευρωπαϊκού Αμυντικού Ταμείου (European Defence Fund)] υποδεικνύουν ότι υπάρχει μια μεταστροφή της ΕΕ και η διάσταση της άμυνας έχει καταστεί μία στρατηγική προτεραιότητα και μέσο πολιτικής.

Ο Varga (2017, pp. 18-20) αναλύει ότι η προσέγγιση των Κρατών Μελών

όσον αφορά τις προσδοκίες και τις επιδιώξεις εντός του πλαισίου της ΚΠΑΑ δεν είναι ομοιόμορφη, καθώς αναγνωρίζεται η ύπαρξη αποκλίσεων μεταξύ αυτών. Καταρχάς, οι δύο ισχυρότερες δυνάμεις της ΕΕ (Γαλλία, Γερμανία) ενισχύουν τις ευρωπαϊκές αμυντικές προσπάθειες, αλλά με διαφορετική στρατηγική κουλτούρα. Η Γερμανία επικεντρώνεται στην εμβάθυνση της ολοκλήρωσης, ενώ η Γαλλία στην αποτελεσματικότητα των στρατιωτικών αποτελεσμάτων. Η Ιταλία και η Ισπανία υποστηρίζουν την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας, αλλά εστιάζουν στην επιδείνωση της κατάστασης ασφαλείας στα νότια σύνορα. Η Σουηδία, η Φινλανδία, τα κράτη της Βαλτικής και η Ρουμανία υποστηρίζουν την αναπτυξιακή πλευρά αμυντικών πρωτοβουλιών, αλλά επιφυλάσσονται όσον αφορά πρωτοβουλίες που δύναται να αμφισβητήσουν το ΝΑΤΟ. Η Πολωνία αντιτάσσεται σε οποιαδήποτε αλληλοεπικάλυψη δομών ΝΑΤΟ και ΕΕ και αισθάνεται ότι μια αυτόνομη ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική θα υποβαθμίσει τις ρωσικές απειλές.

Η ΕΕΑΣ (2016a) καταγράφει στην ιστοσελίδα της ότι η ΕΕ έχει αναπτύξει σύνολο στρατιωτικών επιχειρήσεων και πολιτικών αποστολών σε διάφορες χώρες της ευρωπαϊκής γειτονιάς στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ. Την τρέχουσα περίοδο εκτελούνται 6 στρατιωτικές επιχειρήσεις και 10 πολιτικές αποστολές με περισσότερα από 4.000 άτομα ανεπτυγμένα στην Αφρικανική, Ασιατική και Ευρωπαϊκή ήπειρο, των οποίων ο αντικειμενικός σκοπός είναι η διατήρηση της ειρήνης, η πρόληψη συγκρούσεων και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας. Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένες από αυτές λειτουργούν για περισσότερο από μια δεκαετία, όπως είναι η επιχείρηση EUFOR ALTHEA στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη από το 2004, η αποστολή EUBAM στη Μολδαβία και Ουκρανία από το 2005 και η αποστολή EUBAM RAFAH στην Παλαιστίνη από το 2005. Πέραν των υφιστάμενων αποστολών/επιχειρήσεων έχουν ολοκληρωθεί σε προηγούμενο χρονικό διάστημα επιπλέον 18 αποστολές/επιχειρήσεις.

3.3 ΜΔΣ πλαίσιο

Οι Drent και Zandee (2016, p. 25) αναφέρουν ότι η σύγχρονη πραγματικότητα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον αναγκαστεί την ύπαρξη συστηματικής και διαρθρωτικής διαδικασίας στον αμυντικό σχεδιασμό της ΕΕ,

παρά την πληθώρα ad hoc πολυεθνικών προγραμμάτων, κατά την οποία θα αξιολογείται η επίτευξη συμφωνημένων κριτηρίων και σημείων αναφοράς. Η εμπειρία από την εφαρμογή της ΚΠΑΑ βασισμένη στον κανόνα της ομοφωνίας, έχει οδηγήσει στην επίτευξη χαμηλού επιπέδου αποτελεσμάτων. Κατά συνέπεια, η υιοθέτηση των PESCO θα μπορούσε να αποτελέσει την απαρχή σχηματισμού κεντρικών ομάδων, με υψηλή στόχευση και βελτίωση των δυνατοτήτων της ΕΕ επιτυγχάνοντας οικονομίες κλίμακας.

Ο Nováky (2018, pp. 98-101) επισημαίνει ότι η ίδρυση των PESCO τον Δεκέμβριο του 2017 επιδιώκει τη στρατηγική αυτονομία της ΕΕ, μέσω της ανάπτυξης ικανοτήτων από τα Κράτη Μέλη, και όχι βήμα για τη δημιουργία ενός στρατού της ΕΕ. Διαδικασία που προϋποθέτει την ισχυρή δέσμευση των συμμετεχουσών χωρών για την καταβολή προσπάθειας και την επίτευξη αποτελεσμάτων. Ωστόσο, κάθε Κράτος Μέλος της ΕΕ μπορεί να υποστηρίξει ότι διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στην ανάπτυξη ικανοτήτων, ανεξάρτητα από το τι σκέφτονται τα λοιπά Κράτη Μέλη, καθώς αποδίδουν σημασία σε διαφορετικούς παράγοντες. Ως εκ τούτου, η επιτυχία των PESCO εξαρτάται από την πολιτική βούληση των συμμετεχόντων Κρατών Μελών για την πραγματοποίηση περισσότερων από τα ελάχιστα απαιτούμενα και την εκπλήρωση δεσμεύσεων.

Είναι χαρακτηριστικό σύμφωνα με τον Biscop (2018a, pp. 164-165) ότι από τις αρχικώς κατατεθειμένες 50 προτάσεις, μόνο τα 17 προγράμματα αξιολογήθηκαν ότι καλύπτουν τις συλλογικές ευρωπαϊκές ελλείψεις και αποφασίστηκε η έναρξή τους. Σε πολλές περιπτώσεις, τα ενδιαφερόμενα Κράτη Μέλη επρόκειτο να αναλάβουν ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, ανεξάρτητα από τυχόν ευρωπαϊκή συνεργασία, αλλά επιδίωξαν να το εντάξουν στις PESCO με την προοπτική και της ευρωπαϊκής οικονομικής συνδρομής.. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τα 25 συμμετέχοντα Κράτη Μέλη, η Ισπανία και η Ιταλία συμμετέχουν σχεδόν σε όλα τα προγράμματα, ενώ η Γαλλία και η Γερμανία σε λιγότερο από τα μισά. Επιπρόσθετα υπολογίζεται ότι κάθε Κράτος Μέλος συμμετέχει κατά μέσο όρο σε 7 προγράμματα PESCO (Συμβούλιο ΕΕ, 2018), ενώ τα μισά κράτη συμμετέχουν το πολύ σε 3 προγράμματα, όπως αναλύεται και στον Πίνακα που ακολουθεί.

Χώρα	Αριθμός PESCO	Επικεφαλής PESCO	Παρατηρητής PESCO
Ιταλία	16	6	0
Ισπανία	10	3	5
Πορτογαλία	9	0	5
Γερμανία	8	5	3
Ελλάδα	8	2	1
Ολλανδία	7	1	2
Ιρλανδία	7	0	1
Βέλγιο	6	1	4
Γαλλία	5	1	4
Σλοβακία	5	1	0
Κροατία	5	0	0
Ρουμανία	5	0	0
Αυστρία	4	0	0
Κύπρος	3	0	3
Βουλγαρία	3	0	3
Τσεχία	3	0	3
Φινλανδία	3	0	1
Ουγγαρία	3	0	2
Σουηδία	3	0	0
Λιθουανία	2	1	2
Εσθονία	2	0	4
Λουξεμβούργο	2	0	2
Πολωνία	2	0	0
Σλοβενία	2	0	5
Λετονία	1	0	0

Πίνακας 1, Αριθμός PESCO ανά συμμετέχουσα χώρα (2017)

Στα νέα προγράμματα PESCO διαφαίνονται ορισμένες διαφοροποιήσεις, καθώς εμφανίζεται η Γαλλία να συμμετέχει στην πλειονότητα αυτών, κάθε Κράτος Μέλος συμμετέχει κατά μέσο όρο σε 3 προγράμματα PESCO, ενώ οι μισές χώρες συμμετέχουν μόνο σε ένα πρόγραμμα (Council of the European Union, 2018).

Χώρα	Αριθμός PESCO
Γαλλία	12
Ιταλία	7
Ισπανία	7
Γερμανία	6
Ελλάδα	6
Τσεχία	5
Βέλγιο	4

Κύπρος	3
Ολλανδία	2
Κροατία	2
Ρουμανία	2
Αυστρία	2
Ουγγαρία	2
Σλοβακία	1
Βουλγαρία	1
Φινλανδία	1
Σουηδία	1
Εσθονία	1
Πολωνία	1
Σλοβενία	1
Λετονία	1
Πορτογαλία	0
Ιρλανδία	0
Λιθουανία	0
Λουξεμβούργο	0

Πίνακας 2, Αριθμός PESCO ανά συμμετέχουσα χώρα (2018)

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Biscop (2017a, p. 10) υφίσταται το ενδεχόμενο ορισμένα Κράτη Μέλη να επιλέξουν τη χρήση του Framework Nation Concept (FNC) του NATO, στο οποίο προσφέρεται αντίστοιχο πλαίσιο λειτουργίας με συγκεκριμένες συνεισφορές των συμμετεχόντων, προκειμένου να επιτύχουν τη στρατηγική στόχευση του NATO Defence Planning Process (NDPP). Σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί το επίπεδο φιλοδοξίας της ΠΣΕΕ και ο βαθμός συμβατότητας της FNC με τις προτάσεις για τη στρατηγική αυτονομία της ΕΕ.

Σύμφωνα με το Foreign Policy (2018) καταγράφεται προβληματισμός, κατά πόσο η δημιουργία των PESCO είναι απλά η εναλλακτική επιλογή της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας για την αποδέσμευση από το NATO και τις ΗΠΑ, ειδικότερα όσον αφορά τις σχέσεις με τη Ρωσία. Επιπρόσθετα, αν ληφθεί υπόψη ότι οι δυνατότητες που πρόκειται να αναπτυχθούν στο πλαίσιο των PESCO, παραμένουν ιδιοκτησία κάθε Κράτους Μέλους, γίνεται κατανοητό ότι για την αξιοποίησή τους θα χρειαστεί να διατεθούν σε ένα υπερεθνικό μηχανισμό, όπως το NATO. Σε κάθε περίπτωση, η γενική εικόνα είναι ότι οι ενισχυμένες αμυντικές δυνατότητες των Κρατών Μελών της ΕΕ θα ωφελήσουν επίσης το NATO. Αντίστοιχα ο Γάδης (2018) αναφέρει ότι από σχετικές δηλώσεις ηγετών της ΕΕ και του Γενικού Γραμματέα του NATO διαφαίνεται ότι

υπάρχει σχετική πολιτική στήριξη, με το ενδιαφέρον να εστιάζεται στη συμπληρωματικότητα των υπό ανάπτυξη δραστηριοτήτων. Σε κάθε περίπτωση όμως ο Γραμματέας του NATO έχει διαμηνύσει ότι οι ευρωπαϊκές αμυντικές προσπάθειες θα πρέπει να πραγματοποιηθούν εντός του πλαισίου του NATO (Deutsche Welle, 2018).

Οι Fiott, Missiroli και Tardy (2017, pp. 51-53) αναφέρουν ότι παρόλο που η PESCO ενεργοποιήθηκε πρόσφατα, ως εργαλείο υφίσταται για περισσότερο από 15 χρόνια, χωρίς να έχει ενεργοποιηθεί επηρεαζόμενο διαχρονικά από το εκάστοτε πολιτικό πλαίσιο. Το γεγονός αυτό δημιουργεί προβληματισμό και ερωτήσεις για τη νέα πρωτοβουλία. Αφενός αμφισβητείται η «μονιμότητα» της συνεργασίας, καθώς είναι προαιρετική η συμμετοχή και η δέσμευση ενός Κράτους Μέλους μπορεί να διαφοροποιηθεί μετά από μια εκλογική διαδικασία. Αφετέρου αμφισβητείται η «δομικότητα», καθώς δεν προβλέπεται η σύσταση συμβουλίου, αν και έχουν δικαίωμα ψήφου όλα τα συμμετέχοντα μέλη. Τέλος αμφισβητείται η «συνεργατικότητα», καθώς η επιλογή των προγραμμάτων και ο τρόπος εφαρμογής θα πρέπει να ικανοποιήσει ένα ευέλικτο τρόπο λειτουργίας και να παράγει απτά συλλογικά κέρδη.

4. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Το σημερινό μονοπολικό στρατηγικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται σύμφωνα με τον Rickli (2008, pp. 315-318) από κινδύνους και υψηλό επίπεδο θεσμοθετημένης ασφάλειας. Αν και κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η αυτονομία των ουδέτερων κρατών ήταν αποδεκτή επειδή συνέβαλε στη διεθνή σταθερότητα, στο σημερινό περιβάλλον αυξάνει τα επίπεδα ανασφάλειας, καθιστώντας αντιπαραγωγική την αμυντική στάση των Μικρών Κρατών. Κατά συνέπεια, η στρατηγική ασφάλειας των Μικρών Κρατών πρέπει να κινείται προς την κατεύθυνση της συνεργασίας και ανάλογα με το επίπεδο στρατηγικής φιλοδοξίας να καθορίζει την έκταση επιρροής που επιθυμεί. Η επιρροή αυτή εξαρτάται από τη στρατηγική κουλτούρα και συνδέεται στενά με το είδος των επιχειρήσεων τύπου Petersberg που είναι πρόθυμο να συμμετέχει.

Μια παράμετρος που επηρεάζει την ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης απόφασης για την ανάληψη επιχειρήσεων ΚΠΑΑ σύμφωνα με τον Pohl (2014, pp. 193, 202-205) είναι ότι οι κυβερνήσεις προσανατολίζουν τη δράση της εξωτερικής πολιτικής ανάλογα με τα αναμενόμενα εγχώρια πολιτικά οφέλη. Αν και επιδιώκουν να επωφεληθούν πολιτικά αποδεικνύοντας ότι επηρεάζουν τα διεθνή δρώμενα, εντούτοις αναστέλλονται από την αντίληψη ότι αναλαμβάνουν υπερβολικά υψηλό κόστος για αμφίβολα οφέλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της επιχείρησης EUFOR Chad το 2008 και η μη εκτέλεση επιχείρησης στο Κονγκό την ίδια χρονιά, αν και οι προϋποθέσεις και στις δύο περιπτώσεις ήταν αντίστοιχες και υπήρχε σχετική πρόσκληση από τον ΟΗΕ.

Επιπρόσθετα, ο Panke (2010, pp. 800-806) υποστηρίζει ότι τα μικρά Κράτη Μέλη αντιμετωπίζονται μειονεκτικά στην ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης απόφασης, λόγω του μεγέθους τους και συνεπακόλουθα και της αντίστοιχης προβαλλόμενης ισχύος. Προκειμένου να αντισταθμιστεί η συγκεκριμένη κατάσταση, κρίνεται αναγκαία η δραστηριοποίηση προς την κατεύθυνση της διαμόρφωσης στρατηγικών που στοχεύουν στην αύξηση της διαπραγματευτικής ισχύος, την βελτίωση της χρησιμοποιούμενης επιχειρηματολογίας και την αύξηση της φήμης. Είναι χαρακτηριστικό ότι ορισμένα κράτη εμφανίζονται να είναι σημαντικά δραστήρια στους διακυβερνητικούς μηχανισμούς, όπως είναι οι Σκανδιναβικές χώρες και η

ομάδα Visegrad, σε αντίθεση με την Ελλάδα και την Κύπρο, διαμορφώνοντας αποτελεσματικά πολιτικές της ΕΕ. Είναι εξάλλου γνωστό σύμφωνα με τον Wivel (2005, p. 396) ότι τα μικρά κράτη επιδιώκουν την προώθηση των συμφερόντων τους, προσπαθώντας να διατηρήσουν την αυτονομία τους, μέσω του επηρεασμού των ενεργειών των μεγάλων δυνάμεων στις οποίες επαφίεται η επιβίωσή τους.

4.1 Ελληνικό ενδιαφέρον (Συμμετοχή – Προσδοκώμενα οφέλη)

Ποια είναι ωστόσο η προσέγγιση της Ελλάδας σε αυτό το διεθνές πλαίσιο;

Ο Nestoras (2015, pp. 62-63) υποστηρίζει ότι το κύριο ζήτημα ασφάλειας της Ελλάδας αποτελεί διαχρονικά η αυξανόμενη δύναμη και επιθετικότητα της Τουρκίας, για την αντιστάθμιση της οποίας επενδύει στη συμμετοχή στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ. Ειδικότερα, η υιοθέτηση της απόφασης της Σύσκεψης του Σαιν-Μαλό για συλλογική άμυνα των Ευρωπαϊκών χωρών και ανάπτυξη αυτόνομης δυνατότητας στη λήψη αποφάσεων, εκτός πλαισίου ΝΑΤΟ, θεωρήθηκε ότι μπορεί να συμβάλλει περαιτέρω στην ασφάλεια της χώρας.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών:

Η Ελλάδα υπήρξε ανέκαθεν μεταξύ των χωρών που τάσσονται υπέρ της ανάπτυξης μίας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της ανάδειξης μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας στον τομέα της άμυνας. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα υποστήριξε καθ' όλη τη διάρκεια της εξελικτικής διαδικασίας την ανάγκη ενίσχυσης της Ένωσης με μία αξιόπιστη και ισχυρή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, η οποία θα διαθέτει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο, τη συνοχή και συνεκτικότητα, καθώς και τα επιχειρησιακά εργαλεία για την ανάδειξη του ρόλου της Ένωσης στην διεθνή σκηνή.

Η εθνική στόχευση προσβλέπει στη δημιουργία ενός περιφερειακού περιβάλλοντος το οποίο θα χαρακτηρίζεται από βιώσιμες συνθήκες κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. (ΥΠΕΞ, 2017)

Όσον αφορά την Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας:

Η Ελλάδα τάσσεται υπέρ της συνολικής προσέγγισης στην αντιμετώπιση των κρίσεων σύμφωνα με την οποία οι δύο πτυχές της ΚΠΑΑ (στρατιωτική και μη-στρατιωτική) θα πρέπει να αναπτύσσονται

παράλληλα και ισόρροπα, με συνεκτική χρήση όλων των εργαλείων που διαθέτει η ΕΕ. Η συμβολή της Ελλάδας στην ανάπτυξη των ευρωπαϊκών στρατιωτικών και μη-στρατιωτικών δυνατοτήτων για τη διαχείριση κρίσεων είναι ουσιαστική και έχει κατατάξει τη χώρα μας μεταξύ των κυριότερων υποστηρικτών της ΚΠΑΑ. Η συνεισφορά μας αυτή δεν περιορίζει βεβαίως τις αμυντικές δυνατότητες της χώρας μας, αλλά αντίθετα συμβάλλει στην ενίσχυσή τους. (ΥΠΕΞ, 2017).

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο εντάσσεται και η συμμετοχή ελληνικών δυνάμεων σε 7 εν εξελίξει επιχειρήσεις ΚΠΑΑ (ΕΕΑΣ, 2016).

Σύμφωνα με τον Lavinder (2018), η Ελλάδα αποτελεί ένα από τα λίγα κράτη του ΝΑΤΟ που αναλώνουν σε διαχρονικά περισσότερα από το 2% του ΑΕΠ. Στη νέα προσπάθεια της ΕΕ που προσιδιάζει με προσπάθεια ανάπτυξης άμυνας, η Ελλάδα συμμετέχει σε 9 προγράμματα PESCO, εκ των οποίων στα 2 έχει αναλάβει επικεφαλής (Συμβούλιο ΕΕ, 2018). Τα συγκεκριμένα προγράμματα σχετίζονται με τη θαλάσσια επιτήρηση και το διαμοιρασμό πληροφοριών για περιστατικά κυβερνοαπειλών. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα διατηρεί εθνικό κέντρο διοίκησης με ικανότητα διοίκησης ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και αποτελεί τον επικεφαλής για μάχιμη μονάδα ταχείας ανάπτυξης της ΕΕ.. Από τα νέα προγράμματα PESCO (Council of the European Union, 2018), η Ελλάδα αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο σε 3 προγράμματα που σχετίζονται με τη δημιουργία σχολής πληροφοριών, ειδικής εκπαίδευσης ελικοπτέρων και ανάπτυξης κέντρου επιχειρήσεων ειδικών δυνάμεων (Politico, 2018).

5. ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 1^{ΗΣ} ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Κάνοντας ένα πρώτο απολογισμό των όσων έχουν αναφερθεί μέχρι στιγμής θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι διαμορφωτές της πολιτικής εξουσίας σε διεθνές επίπεδο επιδιώκουν τη δημιουργία κανόνων περιφερειακής ασφάλειας μέσα από τη συνεργασία των ενδιαφερόμενων μελών στο πλαίσιο κανόνων διεθνούς δικαίου. Ωστόσο διαπιστώνεται ότι υπάρχει ένας φόβος μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ ότι ευέλικτες μορφές συνεργασίας μπορεί να επιτρέψουν την επικυριαρχία των μεγάλων κρατών έναντι των μικρότερων. Αν και τα μικρά κράτη έχουν περιορισμένες δυνατότητες στην άσκηση διεθνούς επιρροής, υφίσταται η δυνατότητα να μεγιστοποιήσουν την επιρροή τους αξιοποιώντας τους διατιθέμενους μηχανισμούς εντός του κόλπου της ΕΕ.

Υιοθετώντας στο πλαίσιο της εργασίας ότι τα Μικρά Κράτη προσδιορίζονται από την αδυναμία τους να επηρεάσουν αυτοδύναμα το διεθνές περιβάλλον, αναγνωρίζεται η σημασία υιοθέτησης διαφοροποιημένης στρατηγικής από την πλευρά τους για να επιβιώσουν στο περιβάλλον αυτό. Αυτό συνδυάζεται από την προσπάθειά τους για ανάδειξη σε σημαντικό παράγοντα των διεθνών δρώμενων, μέσα από την εξειδίκευση σε συγκεκριμένο τομέα που δεν δραστηριοποιούνται τα μεγάλα κράτη, και τη λειτουργία μέσα σε συνεργατικούς μηχανισμούς.

Όσον αφορά το Ευρωπαϊκό περιβάλλον, η ΕΕ εμφανίζεται να αδυνατεί, επί του παρόντος, να εξασφαλίσει αυτοδύναμα τα απαραίτητα στοιχεία για περιφερειακή της ασφάλεια, εναποθέτοντας τη δραστηριότητα αυτή στο ΝΑΤΟ. Η σύγχρονη πραγματικότητα τριών γεγονότων, τα οποία είναι η σχεδιαζόμενη αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, η εκλογή Trump στην προεδρία των ΗΠΑ και η αυξανόμενη παρεμβατικότητα της Ρωσίας στα διεθνή δρώμενα, επιτείνουν την ανασφάλεια της ΕΕ στο εγγύς περιβάλλον της.

Η επίδειξη περισσότερο φιλο-ευρωπαϊκής ή φιλο-ατλαντικής προσέγγισης από τα Κράτη Μέλη της ΕΕ, περιορίζει τη δυνατότητα αμυντικής συνεργασίας εντός της ΕΕ, γεγονός που ενισχύεται από τις εθνικές προσπάθειες προστασίας της εκάστοτε εγχώριας τεχνολογικής-βιομηχανικής βάσης. Στο ίδιο πλαίσιο δημιουργίας προβληματισμών για το μέλλον της ΕΕ, αφενός η Γαλλία εμφανίζεται να επιδιώκει αυτοτελώς την αύξηση της επιρροής

στο διεθνές περιβάλλον και αφετέρου η Γερμανία αναδεικνύεται σε ηγέτιδα δύναμη εντός της ΕΕ. Η επίλυση σε αυτή την κατάσταση επιζητείται από την ΕΕ μέσω της έκδοσης της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ (ΠΣΕΕ), θέτοντας προτεραιότητες που εναρμονίζουν τα επιμέρους εθνικά και ευρωπαϊκά συμφέροντα.

Ένας τρόπος αντίδρασης των Μικρών Κρατών της ΕΕ στο έλλειμμα ισχύος τους είναι η αξιοποίηση της Προεδρίας της ΕΕ, προκειμένου να επηρεάσουν εξωτερική πολιτική της ΕΕ ή να ευαισθητοποιήσουν τα υπόλοιπα μέλη προς τις δικές τους απόψεις. Γενικότερα, θεωρείται ότι η ενεργός και πολυεπίπεδη συμμετοχή των Μικρών Κρατών σε συνεργασίες αποτελεί πρότυπο ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ειδικά στις περιπτώσεις που εισάγονται καινοτόμα στοιχεία εξωτερικής πολιτικής στηριζόμενα σε άυλους πόρους. Προφανώς έχει μειωθεί η επιρροή του συγκεκριμένου μέτρου, αλλά μπορούμε να καταλήξουμε ότι έχει περισσότερη σημασία η κινητικότητα των χωρών και η συμμετοχή στα «κοινά», που αποτελούν και τόπο - τρόπο λήψης αποφάσεων

Η ΕΕ επιδιώκει να διαμορφώσει θεσμική υπόσταση στις εξωτερικές της δράσεις και μέσω της ΠΣΕΕ να αναδείξει τρόπους για την αντιμετώπιση των διεθνών προκλήσεων. Αν και η σύγχρονη οικονομική συγκυρία αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την περαιτέρω ανάπτυξη των στρατιωτικών της δυνατοτήτων, η εμφάνιση προκλήσεων ασφαλείας ακόμα και στο εσωτερικό της αυξάνουν την κοινωνική απαίτηση και επιτρέπουν την εκμετάλλευση πρωτοβουλιών, αν και το περιθώριο ελιγμών θεωρείται ότι είναι περιορισμένο. Ένας παράγοντας που λογίζεται ότι επιδρά αρνητικά σε αυτή την προσπάθεια είναι η έκταση της διεύρυνσης και σχετίζεται με το δικαίωμα της αρνησικυρίας των Κρατών Μελών.

Η μακρόχρονη προσπάθεια δημιουργίας ενιαίας ευρωπαϊκής αμυντικής δυνατότητας έχει αναδείξει αφενός τη σημασία πολυεθνικών συνεργασιών και αφετέρου τη δυσκολία που υπάρχει σε αυτές, λόγω της διαφορετικότητας των κρατών, όσον αφορά τη στρατιωτική τους κουλτούρα και τις εθνικές προτεραιότητες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι αντιμετωπίζεται δυσχέρεια στη μεθοδολογία που υλοποιείται ο διάλογος μεταξύ των Κρατών Μελών, όσον αφορά την αντιμετώπιση διεθνών συγκρούσεων, όπως στο πρόσφατο

φαινόμενο της μετανάστευσης που εξελίχθηκε σε απειλή για την ΕΕ. Ένας παράγοντας στον οποίο αποδίδεται αυτή η αδυναμία είναι η ύπαρξη πολλαπλών κέντρων εξουσίας και το πλήθος αλληλεπιδράσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων οντοτήτων. Αν και μέχρι πρόσφατα η εφαρμογή της ΚΠΑΑ αναδεικνύει υπέρμετρα τη διάσταση της ασφάλειας, εντούτοις οι εξελίξεις της τελευταίας τριετίας υποδεικνύουν μεταστροφή της ΕΕ και στη διάσταση της άμυνας. Χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι οι προσδοκίες και επιδιώξεις εντός του πλαισίου της ΚΠΑΑ παραμένουν ομοιόμορφες για όλα τα Κράτη Μέλη.

Η εφαρμογή του κανόνα της αρνησικυρίας στην ΚΠΑΑ συνέβαλε στην περιορισμένη αποτελεσματικότητα, όσον αφορά τη διάσταση της άμυνας, αλλά η ανακοίνωση δημιουργίας των PESCO θα μπορούσε να αποτελέσει την απαρχή βελτίωσης των ευρωπαϊκών δυνατοτήτων. Η επιτυχία των PESCO εξαρτάται από τη δέσμευση των συμμετεχουσών χωρών για την κάλυψη των συλλογικών ευρωπαϊκών ανεπαρκειών, αν και διαπιστώνεται ότι είναι περιορισμένη η συμμετοχή των Κρατών Μελών στα προγράμματα PESCO. Τρεις παράμετροι που ενδεχομένως επιδρούν σε αυτή τη διαπίστωση είναι ο βαθμός συμβατότητας της FNC με τις προτάσεις για τη στρατηγική αυτονομία της ΕΕ, η αδυναμία αξιοποίησης της αναπτυσσόμενης δυνατότητας εκτός των πλαισίων υπερεθνικών μηχανισμών και ο προβληματισμός για τη διαχρονικότητα της νέας πρωτοβουλίας.

Η προσπάθεια διαφύλαξης της ασφάλειας των Μικρών Κρατών στο σημερινό μονοπολικό περιβάλλον εξασφαλίζεται μέσα από τους μηχανισμούς συνεργασίας. Παρά τη συγκεκριμένη διαπίστωση, είναι χαρακτηριστικό ότι ο τρόπος εφαρμογής της εξωτερικής πολιτικής των κρατών επηρεάζεται από τις επιταγές του κοινωνικού συνόλου και τα εγχώρια πολιτικά οφέλη. Ταυτόχρονα όμως αναγνωρίζεται ότι παρότι τα μικρά Κράτη Μέλη μειονεκτούν στην ευρωπαϊκή διαδικασία λήψη απόφασης, η δραστηριοποίηση σε διακυβερνητικούς μηχανισμούς επιτρέπει την αποτελεσματική διαμόρφωση πολιτικών της ΕΕ.

Όσον αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, η ενίσχυση της ευρωπαϊκής άμυνας θεωρείται ότι συμβάλλει στην περαιτέρω ασφάλεια της χώρας. Για το λόγο αυτό προωθείται η ενίσχυση μία αξιόπιστης και ισχυρής ΚΕΠΠΑ,

αναπτύσσοντας ισόρροπα τις στρατιωτικές και μη στρατιωτικές δυνατότητες της ΚΠΑΑ. Ειδικότερα, η εκτενής, για τα οικονομικά δεδομένα της χώρας, συμμετοχή σε αποστολές ΚΠΑΑ, σε προγράμματα PESCO και στρατιωτικές δαπάνες, καταδεικνύουν τη βαρύνουσα σημασία που αποδίδεται σε στρατηγικό επίπεδο.

6. ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ (2^Η ΕΝΟΤΗΤΑ)

Στην ενότητα αυτή θα γίνει αρχικά μια περιγραφή παραγόντων που κατηγοριοποιούν της ευρωπαϊκές χώρες σε διακριτές ομάδες μεταξύ τους, μέσα από την οποία θα αναδειχθούν και τα δυνητικά κριτήρια επιλογής (κουλτούρα, πληθυσμός, αμυντική βιομηχανία, οικονομία) των μελετών περίπτωσης και στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι επιλεχθείσες μελέτες περίπτωσης.

Είναι προφανές ότι το περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργούν τα Κράτη είναι πολύπλοκο και μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου. Σύμφωνα με τον Waltz (1959), μπορούμε να αναγνωρίσουμε ότι η συμπεριφορά των Κρατών συνίσταται στην αλληλεπίδραση 3 «οπτικών», του ανθρώπινου παράγοντα που ασκεί τη ηγεσία των χωρών, της εσωτερική λειτουργίας του κάθε κράτους και του γενικότερου πλαισίου της διεθνής πολιτικής. Η τελική επιδίωξη είναι η αύξηση της ισχύος τους, προκειμένου να είναι σε θέση να διασφαλίσει τα εθνικά του συμφέροντα και την επιβίωσή του. Ωστόσο ο Nye (2004) αναφέρει ότι με την πάροδο των ετών έγινε αντιληπτό ότι είναι προτιμητέα η αύξηση της ισχύος να γίνεται στην «ήπια» μορφή της, που συνδυάζει τη διάσταση της κουλτούρας, των πολιτικών αρχών και των εφαρμοζόμενων πολιτικών, και όχι στη «σκληρή» μορφή της.

Είναι ενδιαφέρον σύμφωνα με τον McClory (2018) να σημειωθεί η ύπαρξη μελέτης που αφορά την «ήπια» ισχύ και κατηγοριοποιεί την επίδραση που έχουν τα 30 ισχυρότερα κράτη διεθνώς. Στην υπόψη λίστα συμμετέχουν 17 Κράτη Μέλη της ΕΕ, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία και η Γερμανία καταλαμβάνουν τις 3 πρώτες θέσεις. Η Ελλάδα κατατάσσεται στην 23^η θέση και αξιολογείται θετικά ότι ανακάμπτει η διεθνής αντίληψη της χώρας παράλληλα με την εθνική οικονομία, ενώ αντίθετα αξιολογείται αρνητικά η υστέρηση στην επιχειρηματικότητα. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στο γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, που κατατάσσεται πρώτο στη συγκεκριμένη λίστα, πρόκειται να αποχωρήσει από την ΕΕ εντός του 2019, με συνέπεια να απομειωθεί η συνολική ήπια ισχύς της ΕΕ.

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι τα Ευρωπαϊκά Κράτη Μέλη μεμονωμένα

έχουν ήδη αναπτύξει αντιληπτή στο διεθνές περιβάλλον «ήπια» ισχύ και το πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, της ΚΠΑΑ και των ΜΔΣ αποτελούν αντίστοιχη προσπάθεια της ΕΕ για να καλλιεργήσει περαιτέρω τη συλλογική της «ήπια» ισχύος. Αυτό συνάγεται από το γεγονός ότι η ήπια ισχύς αποτελεί παράγωγο της ύπαρξης διαδικασιών για την λήψη αποφάσεων και επιρροής των διεθνών παραγόντων σε όλους τους τομείς και όχι μόνο της οικονομίας και του εμπορίου, όπου η ΕΕ διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο. Επομένως, η διαπιστωμένη αδυναμία της ΕΕ για την αυτόνομη συγκρότηση δυνάμεων σκληρής ισχύος αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την αναγνώριση της ως παράγοντα στο συγκεκριμένο τομέα.

Επιπρόσθετα, οι Irondelle, Merand και Foucault (2015, (Irondelle, et al., 2015, pp. 365-367, 369-374) καταγράφουν ότι αναγνωρίζεται ότι η εθνική στρατηγική κουλτούρα αποτελεί το βασικό παράγοντα που καθορίζει την υποστήριξη της κοινής γνώμης των Κρατών Μελών της ΕΕ στις αποστολές της ΚΠΑΑ και στον τομέα της Ευρωπαϊκής άμυνας γενικότερα. Στο συγκεκριμένο τομέα θεωρείται ότι κυρίως η εθνική ταυτότητα και η αντιληπτή αίσθηση απειλής έχουν σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση της εθνικής συμπεριφοράς, παρά άλλοι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες. Χρησιμοποιώντας την έννοια της «ασφάλειας» και της «προβολής ισχύος», τα Κράτη Μέλη της ΕΕ κατηγοριοποιούνται σε 4 διακριτές κατευθύνσεις, του Ειρητισμού, που θεωρεί ξεπερασμένη την έννοια της σκληρής ασφάλειας και παγκόσμιας επιρροής, του Ανθρωπισμού, που υποστηρίζει μια ήπια χρήση της σκληρής ισχύος, της Παραδοσιοκρατίας, που υποστηρίζει τη χρήση σκληρής ισχύος στον ευρωπαϊκό χώρο και της Παγκοσμιοποίησης, που υποστηρίζει την διεθνή εμπλοκή της ΕΕ σε ζητήματα ασφάλειας. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι Σκανδιναβικές χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο εμφανίζουν τη μικρότερη υποστήριξη στην έννοια της συλλογικής Ευρωπαϊκής άμυνας, σε αντιδιαστολή με τις χώρες του Νότου (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία) και την Ολλανδία που εμφανίζονται σχετικά ουδέτερες, και τις Χώρες της Δυτικής Ευρώπης (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Λουξεμβούργο) που εμφανίζουν έντονη υποστήριξη

Ωστόσο, και πάλι οι Irondelle, Merand και Foucault (2015, pp. 376-380) καταγράφουν ότι το προσδιδόμενο περιεχόμενο της έννοιας της άμυνας διαφοροποιείται για έκαστο Κράτος Μέλος της ΕΕ και διαπιστώνεται μερική

διαφοροποίηση συμπεριφοράς στην περίπτωση κατάτμησης της έννοιας σε επιχειρήσεις άμυνας, όπου εμφανίζονται θετικά διακείμενες το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο, σε επιχειρήσεις παρέμβασης σε συγκρούσεις, όπου εμφανίζονται θετικά διακείμενες το Βέλγιο, η Γαλλία, η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Πορτογαλία και η Σουηδία, σε επιχειρήσεις διασφάλισης της ειρήνης, όπου μόνο η Γαλλία εμφανίζεται θετική, και σε ανθρωπιστικές επιχειρήσεις, όπου εμφανίζονται θετικά διακείμενες το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, το Λουξεμβούργο και η Πορτογαλία. Είναι ενδιαφέρον ότι με αυτήν την ανάλυση, η Ελλάδα εμφανίζεται να είναι περισσότερο αρνητική σε σχέση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, με μόνη εξαίρεση την ανάληψη επιχειρήσεων διασφάλισης της ειρήνης

Παρόλο που σύμφωνα με το Bruegel (2017) η δομή της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας δεν είναι ομοιόμορφα κατανεμημένη, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό οικονομικό παράγοντα της ΕΕ με εκτιμώμενο ετήσιο κύκλο εργασιών που ανέρχεται στα 100 δις €. Η συγκεκριμένη αγορά κυριαρχείται από 3 Κράτη Μέλη της ΕΕ, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία και την Ιταλία. Αν και η υπόλοιπη αγορά είναι διασκορπισμένη σε όλο το εύρος της ΕΕ, υπάρχει ένας μικρός αριθμός χωρών που ξεχωρίζει, όπως είναι η Γερμανία, η Ισπανία και η Σουηδία (European Commission, 2015).

Αναλύοντας περαιτέρω την οικονομική διάσταση διαπιστώνεται ότι το 2016 τα Κράτη Μέλη της ΕΕ δαπάνησαν 200 δις € στον τομέα της άμυνας, όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 1.

Χώρα	Αμυντικές Δαπάνες (δισ €)	Ποσοστό Αμυντικών Δαπανών ΕΕ	Αμυντικές Δαπάνες (% ΑΕΠ)
Ευρωπαϊκή Ένωση	199,4	100,0%	1,3
Ηνωμένο Βασίλειο	47,3	23,7%	2
Γαλλία	40,7	20,4%	1,8
Γερμανία	32,6	16,4%	1
Ιταλία	21,6	10,8%	1,3
Ισπανία	10,9	5,5%	1
Ολλανδία	8,3	4,1%	1,2
Πολωνία	6,8	3,4%	1,6
Σουηδία	5,5	2,8%	1,2

Ελλάδα	3,7	1,9%	2,1
Βέλγιο	3,5	1,7%	0,8
Δανία	3,2	1,6%	1,1
Φινλανδία	2,8	1,4%	1,3
Αυστρία	2,2	1,1%	0,6
Πορτογαλία	1,8	0,9%	0,9
Ρουμανία	1,5	0,8%	0,9
Τσεχία	1,3	0,6%	0,7
Ιρλανδία	0,9	0,4%	0,3
Ουγγαρία	0,8	0,4%	0,7
Σλοβακία	0,8	0,4%	1
Λιθουανία	0,6	0,3%	1,6
Κροατία	0,6	0,3%	1,2
Βουλγαρία	0,5	0,3%	1,1
Εσθονία	0,5	0,3%	2,4
Λετονία	0,4	0,2%	1,6
Σλοβενία	0,4	0,2%	0,9
Κύπρος	0,3	0,1%	1,5
Λουξεμβούργο	0,2	0,1%	0,4
Μάλτα	0,1	0,0%	0,6

Πίνακας 3 Αμυντικές δαπάνες Κρατών Μελών της ΕΕ (2016)²

Όπως είναι αντιληπτό, πέραν των μεγάλων χωρών οι υψηλότερες δαπάνες στον τομέα της άμυνας σε απόλυτα νούμερα γίνονται από την Ολλανδία, την Πολωνία, τη Σουηδία, την Ελλάδα, το Βέλγιο και τη Δανία. Οι συγκεκριμένες δαπάνες ως ποσοστά του ΑΕΠ κινούνται σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα από τα αντίστοιχα της Ελλάδας.

Εξετάζοντας μια άλλη διάσταση οικονομικής δυνατότητας και ισχύος των κρατών, τον πληθυσμό, διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα βρίσκεται στην 10^η θέση της ΕΕ και είναι σε ομάδα κρατών που κινούνται μεταξύ των 9 και 11 εκατομμυρίων κατοίκων (Βέλγιο, Ελλάδα, Τσεχία, Πορτογαλία, Σουηδία, Ουγγαρία, Αυστρία), όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 2. Επίσης παρατηρείται ότι το δημόσιο χρέος, που αποτελεί «περιοριστή ισχύος», μιας ομάδας κρατών (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Βέλγιο, Ελλάδα, Πορτογαλία, Κύπρος) κινείται κοντά ή βρίσκεται πάνω από το όριο του 100% του ΑΕΠ.

² Πηγή Eurostat, General government expenditure by function (COFOG), βάση δεδομένων gov_10a_exp

Χώρα	Πληθυσμός (εκατομμύρια)	Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)
Ευρωπαϊκή Ένωση	511,5	81,6
Γερμανία	82,5	63,9
Γαλλία	67,0	98,5
Ηνωμένο Βασίλειο	65,8	87,4
Ιταλία	60,6	131,2
Ισπανία	46,5	98,1
Πολωνία	38,0	50,6
Ρουμανία	19,6	35,1
Ολλανδία	17,1	57
Βέλγιο	11,4	103,4
Ελλάδα	10,8	176,1
Τσεχία	10,6	34,7
Πορτογαλία	10,3	124,8
Σουηδία	10,0	40,8
Ουγγαρία	9,8	73,3
Αυστρία	8,8	78,3
Βουλγαρία	7,1	25,6
Δανία	5,7	36,1
Φινλανδία	5,5	61,3
Σλοβακία	5,4	50,9
Ιρλανδία	4,8	68,4
Κροατία	4,2	77,5
Λιθουανία	2,8	39,4
Σλοβενία	2,1	74,1
Λετονία	2,0	40
Εσθονία	1,3	8,7
Κύπρος	0,9	96,1
Λουξεμβούργο	0,6	23
Μάλτα	0,5	50,9

Πίνακας 4 Πληθυσμός Κρατών Μελών της ΕΕ και Δημόσιο Χρέος (2017)³

Συνδυάζοντας τα οικονομικά στοιχεία από τους δύο ανωτέρω πίνακες, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η συμπεριφορά των Κρατών Μελών, όσον αφορά τη δυνατότητα επενδύσεων στον τομέα της άμυνας (μεγαλύτερο από 1,5% του ΑΕΠ), σχετίζεται κατά κύριο λόγο με το στρατηγικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται και τις προκλήσεις ασφάλειας που καλούνται να αντιμετωπίσουν διεθνώς, όπως είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Πολωνία, η Λετονία και η Εσθονία. Οι μεν δύο πρώτες επιδιώκουν τη διεθνή τους παρουσία

³ Πηγή Eurostat, Population on 1 January, βάση δεδομένων tps00001 και General government gross debt - annual data, βάση δεδομένων teina225.

έξω από τα εθνικά τους εδάφη, ενώ τα υπόλοιπα κράτη καλούνται να αντιμετωπίσουν απειλές ασφάλειας στο εγγύς τους περιβάλλον.

6.1 Κριτήρια Επιλογής Μελετών Περίπτωσης

Συνδυάζοντας τις προηγούμενες πληροφορίες, για να επιλέξουμε τις μελέτες περίπτωσης και να είναι εφικτή η σύγκριση με την ελληνική περίπτωση θα ήταν σκόπιμο οι επιλεχθείσες χώρες να είναι κοντά στις τιμές που εμφανίζει η Ελλάδα, όχι απαραίτητα ταυτόχρονα, όσον αφορά τον πληθυσμό, τις αμυντικές δαπάνες και το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ. Στη συνέχεια με βάση τα χαρακτηριστικά της στρατηγικής κουλτούρας ή/και της αμυντικής βιομηχανίας που εμφανίζουν, γίνεται η τελική επιλογή.

Στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας, επιλέγονται οι μελέτες περίπτωσης:

1. Του Βελγίου, διότι διαθέτει τον ίδιο πληθυσμό και δαπανά ανάλογα ποσά για αμυντικές ανάγκες με την Ελλάδα και εμφανίζεται να υποστηρίζει την παρέμβαση της ΕΕ στα διεθνή δρώμενα.
2. Της Πορτογαλίας, διότι διαθέτει τον ίδιο πληθυσμό με έντονα οικονομικά προβλήματα, όπως και η Ελλάδα, και δεν υποστηρίζει την έννοια της συλλογικής Ευρωπαϊκής άμυνας.
3. Της Σουηδίας, διότι διαθέτει τον ίδιο πληθυσμό και ανάλογες αμυντικές δαπάνες με την Ελλάδα, έχει ανεπτυγμένη αμυντική βιομηχανία και εμφανίζεται πρόθυμη για ανάληψη επιχειρήσεων παρέμβασης σε συγκρούσεις.

7. ΣΟΥΗΔΙΑ (1^Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ)

Η Σουηδία αποτελεί, σύμφωνα με τον Jonsson (2015, pp. 81-82), ιστορικά ένα κράτος που έχει επενδύσει την ύπαρξή της στην ιδέα της ουδετερότητας και σε ορισμένο βαθμό αντιτάσσεται στο ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΚΠΑΑ αποτελεί το πλέον πολιτικά βιώσιμο μέσο αμυντικής συνεργασίας και καταβάλλει προσπάθειες για την ενίσχυσή της. Ωστόσο, η διαπιστωμένη αδυναμία δημιουργίας μιας αποτελεσματικής ευρωπαϊκής άμυνας απέναντι στα πιεστικά θέματα ασφάλειας απέναντι στη Ρωσία, επιτάσσει τη στενότερη συνεργασία της Σουηδίας με το ΝΑΤΟ, χωρίς να ταυτίζεται με αυτό, για την αύξηση της αμυντικής της ικανότητας. Αυτός ο προσανατολισμός θα συνεχίσει να υφίσταται μέχρι να είναι σε θέση η ΚΕΠΠΑ να αναλάβει τέτοιο ρόλο, εστιάζοντας στην πραγματική αύξηση της αμυντικής ικανότητας παρά στην υπόσχεση για ανάπτυξη μελλοντικών δυνατοτήτων.

Επιπρόσθετα, ο Wivel (2005, pp. 398-399) αναφέρει ότι η Σουηδία ανακοίνωσε, από κοινού με την Αυστρία και τη Φινλανδία, ότι απορρίπτει την ιδέα προσχώρησης στο ΝΑΤΟ και υποστηρίζει πλήρως και ενεργά στην ΚΕΠΠΑ, καθώς η ΕΕ αποτελεί τη λύση για τις νέες μορφές απειλών ασφάλειας. Ταυτόχρονα θεωρείται ότι το πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ αποτελεί ένα εμβρυικό ευρωπαϊκό σύστημα ασφάλειας, που δεν απαιτεί την ένταξη σε στρατιωτική συμμαχία, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, επιτρέποντας τις πολιτικές δυνάμεις να επικαλούνται τη διατήρηση της ουδετερότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής της ουδέτερης πολιτικής αποτελεί η απόφαση μη ένταξης στην ΔΕΕ παράλληλα με την ένταξη στην ΕΕ, ώστε να περιορισθεί ο κίνδυνος εγκατάλειψης σε εξωτερικές απειλές.

Εξάλλου, ο Rickli (2008, pp. 311, 318-320) καταγράφει ότι η Σουηδία αποτέλεσε μεταπολεμικά ένα ουδέτερο κράτος που προσπάθησε να διασφαλίσει αυτόνομα την εδαφική της ακεραιότητα εφαρμόζοντας μια μη επιθετική πολιτική και παρέμενε αποστασιοποιημένη από αμυντικές συμμαχίες, προκειμένου να αποφύγει μελλοντικές συγκρούσεις. Στο πλαίσιο αυτό εφάρμοσε στρατηγική εξειδίκευσης σε συγκεκριμένη δυνατότητα που αναγκαιούν και άλλα σκανδιναβικά κράτη και τη διαμοιράζεται με αυτά, ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία τους για τη στήριξη της ειρήνης και τις επιχειρήσεις

διαχείρισης κρίσεων. Το μειονέκτημα σε αυτή την περίπτωση είναι η εκτενής χρήση των περιορισμένων πόρων του μικρού Κράτους Μέλους, με συνέπεια να επιβάλλεται η υιοθέτηση συγκεκριμένου στρατηγικού πλαισίου αλλά και η συνεπακόλουθες διεθνείς ευθύνες και πιέσεις, όπως στην περίπτωση της Σουηδίας που αποτελεί το επικεφαλής κράτος στη μάχιμη ομάδα της ΕΕ (EUBG). Στη μεταψυχροπολεμική εποχή, η Σουηδία εγκαταλείπει την αμυντική στάση, υιοθετεί στρατηγική συνεργασία με την ΕΕ και, χωρίς να προωθεί την αμυντική ολοκλήρωση, υποστήριξε την υιοθέτηση των αποστολών τύπου Petersberg.

Οι Möller και Pardijs (2017, pp. 4,6,36) αναλύουν ότι η Σουηδία εμφανίζεται να μην επιδεικνύει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά της ολοκλήρωσης της ΕΕ, αν και θεωρεί σημαντικούς ορισμένους τομείς συνεργασίας της ΕΕ όπως είναι η πολιτική για την κλιματική αλλαγή, την ανάπτυξη ενιαίας αγοράς και τη διαχείριση κρίσεων. Για το λόγο αυτό ο ρόλος της είναι αμφιλεγόμενος, καθώς ενώ είναι Κράτος Μέλος με επιρροή προσεγγίζει τα θέματα της ΕΕ με δοσοληψίες. Δεν θεωρεί την αυξανόμενη επιρροή της Γερμανίας στην ΕΕ ως παράγοντα κινδύνου, ωστόσο ανησυχεί για την ύπαρξη ανταγωνιστικών ρυθμιστικών τομέων στο πλαίσιο της ΕΕ. Όσον αφορά την ευέλικτη μορφή συνεργασιών, όπως είναι η PESCO, θεωρεί ότι είναι ευεργετική για τις ανάγκες ασφάλειας της ΕΕ, καθώς θα επιτρέψει την ανάδειξη οικονομιών κλίμακας στον τομέα της άμυνας, με την προϋπόθεση όμως ότι δεν θα οδηγήσει στην εμφάνιση υποομάδων που θα υπονομεύσουν την αίσθηση μιας συνεκτικής ένωσης. Ειδικότερα δεν υποστηρίζει την ευέλικτη συνεργασία στον τομέα της ΚΠΠΑ γενικά, αλλά είναι ένθερμος υποστηρικτής της PESCO ως σχέδιο συνεργασίας, χωρίς όμως αυτό να αποτελέσει τη βάση για την ευρωπαϊκή άμυνα. Παρόλο αυτά συμμετέχει μόνο σε 3 από τα πρώτα προγράμματα PESCO του 2017 και σε επιπλέον 1 από τα νέα προγράμματα του 2018 (Council of the European Union, 2018).

Ο Græger (2018, pp. 1-4,6,8) αναφέρει ότι η αβεβαιότητα στο στρατηγικό ευρωπαϊκό περιβάλλον έχει ανανεώσει το ενδιαφέρον για τη Σκανδιναβική Συνεργασία στην εξωτερική πολιτική και στον τομέα ασφάλειας και άμυνας, ιδίως για τη Σουηδία που δεν είναι μέλος του NATO και θεωρεί ότι το σκανδιναβικό περιβάλλον έχει υψηλό βαθμό πολιτιστικής πυκνότητας και

μεγάλη επιρροή στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Εξάλλου, η Σκανδιναβική περιοχή θεωρείται ότι αποτελεί έναν ενιαίο στρατηγικό χώρο. Η πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση επηρέασε αρνητικά την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, αλλά αποτέλεσε την κινητήριο δύναμη της Σκανδιναβικής Συνεργασίας για ενίσχυση των επιχειρησιακών της δυνατοτήτων και την αναζήτηση οικονομικά αποδοτικών λύσεων, αλλά και την αναζήτηση διεθνούς κύρους έναντι των ευρωπαϊών συμμάχων. Έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι αν και η Σουηδία υποστηρίζει τις κοινές πρωτοβουλίες της Σκανδιναβικής Συνεργασίας στον τομέα των εξοπλισμών, δεν επιθυμεί την ένταξη στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Βιομηχανικής Ανάπτυξης Άμυνα (EDIDP), καθώς προβληματίζεται για τον ανταγωνισμό των αμυντικών βιομηχανιών.

Ο Bergmann (2017, pp. 376, 378, 382-386) υποστηρίζει ότι είναι ευκόλως αντιληπτό ότι υπάρχει απροθυμία των Κρατών Μελών να μεταβιβάσουν εξουσίες σε υπερεθνικό επίπεδο στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, με αποτέλεσμα να διαπιστώνεται ότι η ΕΕ δεν έχει ανεπτυγμένες δυνατότητες στον τομέα διαμεσολάβησης και άτυπης διπλωματίας. Στο πλαίσιο αυτό η Σουηδία υπήρξε πρωτεργάτης στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου θεσμικού οργάνου από την ΕΕ, του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ειρήνη (European Institute for Peace) με αποστολή τη συμμετοχή σε δραστηριότητες ειρήνευσης και επίλυσης συγκρούσεων σε όλο τον κόσμο. Γεγονός το οποίο επιτρέπει αφενός τη συνεργασία με τα όργανα της ΕΕ και αφετέρου την ενασχόληση με καταστάσεις όπου η ΕΕ δεν είναι ικανή ή πρόθυμη να εμπλακεί. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η Σουηδία προσέβλεπε στη δημιουργία ενός καινοτόμου θεσμικού οργάνου της ΕΕ για τη διαμεσολάβηση και διαμόρφωσε το πλαίσιο για την εκπροσώπηση των Κρατών Μελών της ΕΕ, των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και αντίστοιχων ΜΚΟ.

Αντίστοιχη πρωτοβουλία της Σουηδίας για την διαμόρφωση της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής επιδείχθηκε και με την υιοθέτηση της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης (Eastern Partnership), που αποτελεί μια διάσταση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ) που στοχεύει στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και του Νοτίου Καυκάσου (Συμβούλιο ΕΕ, 2017). Αν και σύμφωνα με τους Hedling και Brommesson (2017, pp. 239-245) η συγκεκριμένη συμπεριφορά θα μπορούσε να θεωρηθεί μέρος μιας στρατηγικής

ολοκλήρωσης της ΕΕ, εντούτοις καταδεικνύει απλώς την ενεργητική στάση της Σουηδίας που αναλαμβάνει ειδικό ρόλο βασιζόμενο σε ιδεολογικά χαρακτηριστικά, χωρίς να εγκαταλείπει τη διαμόρφωση αυτόνομης πολιτικής. Ειδικότερα με τη δέσμευση της Σκανδιναβικής Συνεργασίας, εμφανίζεται να ενισχύεται η σουηδική αυτονομία έναντι της ένταξης στην ΕΕ και η προηγούμενη έντονα ακτιβιστική στάση να μεταβάλλεται σε παροδικά σε παθητική στάση..

Στην ιστοσελίδα του Government Offices of Sweden (2010) καταγράφεται ότι η Σουηδία κατείχε την Προεδρία της ΕΕ το 2^ο εξάμηνο του 2009, κατά τη διάρκεια της οποίας επεδίωξε την προώθηση συγκεκριμένων δράσεων που, πέραν της ευρωπαϊκής σημασίας τους, εξυπηρετούσαν και τα εθνικά της συμφέροντα. Πέραν της προώθησης της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης, πρόκρινε τη δημιουργία της Στρατηγικής της ΕΕ για τη Βαλτική Θάλασσα που αποτελεί την πρώτη μακροπεριφερειακή στρατηγική για διασυνοριακές μεθόδους εργασίας. Η Προεδρία ακολούθησε μια φιλόδοξη ατζέντα για την ανάπτυξη δυνατοτήτων διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ, διαμόρφωσε την πρόταση για την οργάνωση Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EEAS) και διοργάνωσε συνόδους με τις χώρες των ΗΠΑ και των BRICS διαμορφώνοντας κοντινότερη συνεργασία με την ΕΕ. Είναι χαρακτηριστικό ότι το σύνολο των ανωτέρω που πραγματοποιήθηκαν με συστηματική προσπάθεια της Σουηδίας, ενισχύουν το διεθνή ρόλο της ΕΕ.

Ο Swedish Security and Defence Industry Association (2014) αναφέρει ότι ο κύκλος εργασιών της αμυντικής βιομηχανίας της Σουηδίας ανήλθε το 2013 στο ποσό των 2,9 δις €, εκ των οποίων το 60% κατευθύνθηκε σε χώρες του εξωτερικού. Οι μεγαλύτεροι εμπορικοί εταίροι ήταν οι χώρες της Ασίας με 39% και οι Ευρωπαϊκές χώρες με 37%. Συνολικά τα αεροναυτικά προϊόντα αποτέλεσαν το 49% του κύκλου εργασιών. Για το έτος 2016 το ποσοστό των εξαγωγών αυξήθηκε στο 68% και το ποσό που επενδύθηκε στην έρευνα και ανάπτυξη ανέρχεται στο 16% του κύκλου εργασιών. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η Σουηδία διαθέτει μια διευρυμένη αμυντική βιομηχανική βάση σε σχέση με τον πληθυσμό και τον περιορισμένο αμυντικό προϋπολογισμό.

Σύμφωνα με το Aviation Week (2018) στον τομέα της αμυντικής

βιομηχανίας, η Σουηδία βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις με το Ηνωμένο Βασίλειο για να αποτελέσει τον πρώτο διεθνή εταίρο στην ανάπτυξη ενός μαχητικού αεροσκάφους νέας γενιάς. Οι διερευνητικές συζητήσεις στοχεύουν στην είσοδο της σουηδικής εταιρίας SAAB στο κοινό σχήμα που θα δημιουργηθεί για την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών με αρχικό προϋπολογισμό της τάξης των £ 2 δις. Αυτή η κίνηση θα επιτρέψει την ανάπτυξη του νέου αεροσκάφους μέχρι το 2035 και θα δύναται να καλύψει τις μελλοντικές ανάγκες των Σουηδικών Ενόπλων Δυνάμεων. Ενισχυτικό παράγοντα στην όλη διαδικασία αποτελεί και η προηγούμενη επιτυχημένη συνεργασία στον τομέα της αεροδιαστημικής τεχνολογίας μεταξύ των δύο χωρών. Παράλληλα επιδιώκεται η αξιοποίηση και διατήρηση της υφιστάμενης δυνατότητας σχεδίασης αεροσκαφών, καθώς το τυχόν μακροχρόνιο κενό νέου σχεδιασμού θα οδηγήσει στην απώλεια αυτής της δυνατότητας. Σημειώνεται ότι το υπόψη πρόγραμμα σχεδιάζεται με οδηγό την ανάπτυξη νέας δυνατότητας και όχι το κόστος, επιδιώκοντας την αλλαγή συμπεριφοράς τόσο στη αμυντική βιομηχανία όσο και στην κυβέρνηση των δύο χωρών.

Στην ιστοσελίδα του Government Offices of Sweden (2018a) αναφέρεται ότι γενικότερα στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, η Σουηδία θεωρεί ότι η Ρωσική επιθετικότητα στην ευρύτερη περιοχή αποτελεί απειλή για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και επιζητεί την ανάπτυξη συνεκτικών συνεργασιών, όπως είναι η PESCO, στον στρατιωτικό και πολιτικό τομέα. Ταυτόχρονα, θεωρεί ότι επιβάλλεται να καλλιεργηθεί ο διάλογος με τη Ρωσία και τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής, καθώς και ότι οι οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ κατά της Ρωσίας επιβάλλεται να διατηρηθούν για όσο χρονικό διάστημα παραμένουν οι λόγοι εισαγωγής τους. Ωστόσο, οι απειλές για την εσωτερική ασφάλεια συνδέονται με καταστάσεις εκτός της ΕΕ και η Σουηδία θεωρεί ότι ενδεδειγμένα αποτελεσματικά μέτρα αντιμετώπισης είναι οι επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων εκτός της ΕΕ.

Το προσωπικό των Σουηδικών Ενόπλων Δυνάμεων κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο μειώθηκε δραστικά, φτάνοντας το 2005 τη δύναμη των 44.000 ατόμων, η οποία διατηρείται μέχρι και σήμερα (Swedish Armed Forces, 2018). Ωστόσο υποστηρίζει τη συμμετοχή στις επιχειρήσεις ΚΠΑΑ με συνολική δύναμη μέχρι τα 1.000 άτομα, ως επένδυση αλληλεγγύης

και ενίσχυση της ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών, όπως πράττουν αντίστοιχα μεγάλα ευρωπαϊκά κράτη. Γενικότερα ο Wedin (2008, pp. 44-45, 52, 54) θεωρεί ότι το πλαίσιο της ΚΠΑΑ αποτελεί την κινητήριο δύναμη για τον αμυντικό μετασχηματισμό της Σουηδίας και τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της σκληρής ασφάλειας, καθώς εμφανίζεται να εφαρμόζει άμεσα τις συμφωνίες ΚΠΑΑ σε πολιτικό επίπεδο. Παράλληλα, το 2015 έχει διαμορφώσει αμυντική πολιτική για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων απειλών ασφάλειας και σχεδιάζει την αύξηση των οικονομικών πόρων που κατευθύνονται στον τομέα της ασφάλειας κατά 20% μέχρι το 2020, διαθέτοντας για την πενταετία 2016-2020 συνολικά 22 δις € (Government Offices of Sweden, 2015).

Η Υπουργός Εξωτερικών της Σουηδίας ανέφερε σε ομιλία της ότι η ΕΕ αποτελεί ένα συλλογικό μηχανισμό που επιτρέπει την επίλυση προβλημάτων που επηρεάζουν τα Κράτη Μέλη. Για το λόγο αυτό είναι κρίσιμη η ευρωπαϊκή συνεργασία ώστε να ενισχυθεί ο διεθνής ρόλος της ΕΕ ως παράγοντας ασφάλειας και να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις στις γειτονικές χώρες της Ένωσης. Παράλληλα, θεωρεί ότι η ΠΣΕΕ, καθώς και οι αποστολές ΚΠΑΑ που εντάσσονται σε αυτή, αποτελεί το κατάλληλο εργαλείο, για την επίτευξη μακροπρόθεσμης βιώσιμης ασφάλειας στον ευρωπαϊκό χώρο. Εξάλλου, η Σουηδία επιδεικνύει έμπρακτα το ενδιαφέρον της για την ισχυροποίηση της ΚΠΑΑ, καθώς αποτελεί από τις λίγες χώρες που έχουν συμμετάσχει στο σύνολο των 37 αποστολών ΚΠΑΑ. Ενώ παράλληλα θεωρείται βασικός εταίρος της Γαλλίας στις αποστολές που πραγματοποιούνται στην Αφρικανική Ήπειρο (Government Offices of Sweden, 2018b). Την τρέχουσα περίοδο η Σουηδία συμμετέχει σε 14 αποστολές και έχει ανεπτυγμένες δυνάμεις σε περισσότερες από είκοσι χώρες (Swedish Armed Forces, 2016).

Από τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί, είμαστε σε θέση να διατυπώσουμε ότι η διαχρονικά ουδέτερη στάση της Σουηδίας μέχρι την μεταψυχροπολεμική περίοδο έχει επιδράσει την απόφασή της για τη σχέση της με την ΕΕ και το ΝΑΤΟ, με τον κύριο προβληματισμό να εστιάζεται στην ικανότητα παροχής αμυντικών δυνατοτήτων. Η ανάδειξη απειλών ασφαλείας σε περιοχές εκτός του ευρωπαϊκού χώρου, οδήγησαν στην αλλαγή στάσης της Σουηδίας και επιδιώκει την ανάπτυξη εξειδικευμένων μονάδων που αναπτύσσονται σε αποστολές διαχείρισης κρίσεων. Αν και δεν αποτελεί υποστηρικτή της ευρωπαϊκής

ολοκλήρωσης, εντούτοις υποστηρίζει σθεναρά την ανάπτυξη των προγραμμάτων PESCO.

Επιπρόσθετα δραστηριοποιείται διεθνώς και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της ασφάλειας του Σκανδιναβικού χώρου και της Ανατολικής Ευρώπης, ενώ προκρίνει καινοτόμες ιδέες για τη διαχείριση θεμάτων εξωτερικής πολιτικής μέσω του EIP και της δομής της EEAS.

Ο τομέας της αμυντικής βιομηχανίας εμφανίζεται να είναι ιδιαίτερα αξιόπιστος και ισχυρός, συμβάλλοντας στην εθνική οικονομία και την εξωτερική πολιτική. Υπό μια έννοια θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η σουηδική υποστήριξη στην PESCO πηγάζει από την πεποίθηση ότι κατά αυτό τον τρόπο θα ενισχυθεί περαιτέρω η Σουηδική βιομηχανία.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η Σουηδία εμφανίζεται να επιδιώκει τη συνεργασία με άλλα κράτη, προκειμένου να εξισορροπήσει τις απειλές που αντιλαμβάνεται στο περιβάλλον της και να διασφαλίσει την ασφάλειά της, μέσω του επηρεασμού των μεγάλων δυνάμεων. Ταυτόχρονα επιδεικνύει υψηλή στρατηγική φιλοδοξία και συμμετέχει σε μεγαλύτερης κλίμακας επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων από ότι άλλα κράτη του ίδιου μεγέθους, προσφέροντας εξειδικευμένη προσφορά. Επιπλέον, εμφανίζεται να επενδύει μεγάλη σημασία στο ρόλο του τίμιου μεσάζοντα και στους διπλωματικούς διαύλους επικοινωνίας προκειμένου να επηρεάσει το διεθνές περιβάλλον προς όφελος των εθνικών της θεμάτων.

8. ΒΕΛΓΙΟ (2^Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ)

Όπως καταγράφεται από τους Möller και Pardijs (2017, pp. 4, 11), το Βέλγιο υποστηρίζει έντονα την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και είναι θετικά διακείμενο απέναντι στους ευρωπαϊκούς θεσμούς, τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Γενικότερα υπήρξε πρωτεργάτης στην προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας, μετά από την εμπειρία των δύο παγκόσμιων πολέμων που έγιναν στο έδαφός του, και η ασφάλειά του εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από συμφωνίες με τα γειτονικά Κράτη μέλη. Όσον αφορά την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων, το Βέλγιο υποστηρίζει μια κοινή ευρωπαϊκή προσέγγιση, καθώς αναγνωρίζει την αδυναμία αυτόνομης δράσης. Στο πλαίσιο αυτό εμφανίζεται θετικό απέναντι στις ευέλικτες μορφές συνεργασίας, ωστόσο εκφράζει τις επιφυλάξεις του για την πιθανότητα περιθωριοποίησης των θεσμών της ΕΕ και την κυριαρχία των μεγαλύτερων χωρών με διαθεσιμότητα πόρων.

Από την άλλη πλευρά ο Mattelaer (2017, pp. 13-14, 17-18) καταγράφει ότι το Βέλγιο θεωρεί ότι η ΕΕ δεν βρίσκεται σε καλή κατάσταση, εξαιτίας των πολλαπλών κρίσεων των τελευταίων χρόνων, και εμφανίζεται να αδυνατεί να προστατεύσει οργανωμένα τους πολίτες της. Η συγκεκριμένη αντίληψη είναι ασυμβίβαστη με τα συμφέροντα του Βελγίου και γίνεται λήπτης πολλών κριτικών, καθώς θεωρείται στο εσωτερικό της χώρας ότι η ΕΕ αποτελεί τον πολιτικό τρόπο επίλυσης των θεμάτων ασφαλείας του. Παράλληλα, η περίπτωση στασιμότητας στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής συνεργασίας θεωρείται ότι αποτελεί βασικό παράγοντα ανασφάλειας για τα Βελγικά συμφέροντα, καθώς ενώ το Βέλγιο προωθεί ενεργά τον ευρωπαϊκό μηχανισμό ασφαλείας, έχει παραμελήσει την εθνική διάσταση αυτής της λειτουργίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το Βέλγιο να εκτίθεται σε ακόμα μεγαλύτερο κίνδυνο, καθώς πέρα από τις εθνικές απειλές εμφανίζεται ότι δεν είναι αξιόπιστος εταίρος που μπορεί να φέρει το αναλογούν μερίδιο σε κοινά θέματα ασφαλείας.

Ο Blockmans (2017, pp. 223, 227-229, 232-233) καταγράφει ότι τα μικρά κράτη μέλη της ΕΕ στη μεταψυχροπολεμική περίοδο παρουσιάζουν προτίμηση στην ευρωπαϊκή συνεργασία και ολοκλήρωση, καθώς επωφελούνται άμεσα και έμμεσα από αυτή τη διαδικασία. Ειδικότερα στην περίπτωση του Βελγίου

διαφαίνεται ότι είναι εξαιρετικά αλληλένδετες οι βελγικές και ευρωπαϊκές πολιτικές και για το λόγο αυτό το Βέλγιο υποστηρίζει έντονα την αρχή της "στενότερης Ένωσης", βασιζόμενο στην ομοσπονδιακή του προσέγγιση για την ολοκλήρωση της ΕΕ και με το σκεπτικό ότι τα μικρά κράτη μπορούν να επηρεάσουν τις διεθνείς εξελίξεις μόνο εάν συμμετέχουν σε αυτές. Συγκεκριμένα προωθεί την ολοκληρωμένη προσέγγιση στην εξωτερική δράση της ΕΕ ως βασική αρχή για τη διαχείριση κρίσεων, με ιδιαίτερο προσανατολισμό τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική που αποτελούν ιστορικές περιοχές των βελγικών αποικιών και η διαθεσιμότητα πληροφοριών από την πλευρά του Βελγίου, του επιτρέπει να επιδείξει μεγαλύτερη ισχύ από το μέγεθος του στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής.

Ωστόσο, σύμφωνα με γραφόμενα του Biscop (2015, pp. 39-42), το Βέλγιο θεωρεί ότι η ισχυροποίηση της διατλαντικής συμμαχίας περνάει μέσα από την οικοδόμηση μιας ισχυρής ΚΠΑΑ στην ΕΕ, η οποία αποτελεί τον ευρωπαϊκό πυλώνα και έχει τη δυνατότητα να δράσει αυτόνομα. Αν και έχει προκρίνει συλλογικές λύσεις για την ευρωπαϊκή άμυνα, όπως είναι το «Pooling and Sharing», εντούτοις δεν εμφανίζεται να υποστηρίζει οικονομικά τέτοιες δράσεις, λόγω των συνεχών περικοπών στον τομέα της άμυνας. Εξάιρεση και παράδειγμα ευέλικτης αμυντικής συνεργασίας, αποτελεί η συγχώνευση του Πολεμικού Ναυτικού του Βελγίου με το αντίστοιχο της Ολλανδίας. Σε κάθε περίπτωση επιδιώκει την απόκτηση δυνατοτήτων συλλογιζόμενο την αντίληψη που έχει για την ευρωπαϊκή άμυνα, τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση παραβιάσεων και τη στρατηγική του κουλτούρα που είναι έντονα ειρηνική. Σε διπλωματικό επίπεδο έχει προωθήσει πρωτοβουλίες που συνετέλεσαν στην ανάπτυξη συλλογικών αμυντικών δυνατοτήτων, όπως είναι η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας, του Ευρωπαϊκού Κολεγίου Ασφάλειας και Άμυνας και των Ομάδων Μάχης της ΕΕ.

Παράλληλα στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών του Βελγίου (Kingdom of Belgium, 2007) αναφέρεται ότι υιοθετεί και εφαρμόζει συστήματα οικονομικών κυρώσεων με βάση τις προϋποθέσεις που θέτουν τα Ηνωμένα Έθνη και η ΕΕ, καθώς θεωρεί ότι οι κυρώσεις μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο μέσο σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Παράλληλα όμως θέτει

και την προϋπόθεση αυτές να είναι ευέλικτες, διαφανείς και να είναι σε θέση να αντιδρά γρήγορα στις αλλαγές. Ωστόσο, σε πρόσφατη δήλωση του Βέλγου Υπουργού Εξωτερικών σχετικά με τις οικονομικές κυρώσεις στην Ρωσία, καταγράφεται ότι οι κυρώσεις δεν έχουν κορυφαία προτεραιότητα όταν υπάρχει αναγκαιότητα δημιουργίας πολιτικού διαλόγου και επίλυση σημαντικότερων θεμάτων (Brussels Time, 2018).

Σε πρόσφατη έκθεση των Egmont και GRIP (201, pp. 5-7, 16-227) αναφέρεται ότι το Βέλγιο εξαρτάται σημαντικά από τις θαλάσσιες μεταφορές, καθώς διακινεί μέσω θαλάσσης το ήμισυ των εμπορικών του συναλλαγών, και μπορεί να προωθήσει ένα στρατηγικό όραμα, όσον αφορά τη θαλάσσια ασφάλεια και την ασφάλεια γενικότερα. Ωστόσο, η συζήτηση της συμβολής του Βελγίου στους κανόνες και πρακτικές ασφάλειας στη θάλασσα καθίσταται προβληματική όταν βρίσκεται σε άμεση αντίθεση με τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων. Στο πλαίσιο αυτό έχει αναπτύξει έναν διεθνοποιημένο μηχανισμό διαιτησίας – διαχείρισης διαφορών με σκοπό την υποστήριξη της επιβολής του κράτους δικαίου στο θαλάσσιο χώρο, το οποίο παράλληλα αυξάνει τη διεθνή θετική φήμη για το Βέλγιο. Συνολικά διαφαίνεται ότι το Βέλγιο πρωτοστατεί παγκοσμίως για την ενίσχυση της ασφάλειας στη διεθνή ναυτιλία διαμέσου της δημιουργίας ρυθμιστικού πλαισίου, της ανάπτυξης εκτελεστικών οργάνων και με το διαμοιρασμό των βέλτιστων πρακτικών. Το ιδιαίτερο βελγικό ενδιαφέρον για τον τομέα της θαλάσσιας ασφάλειας φαίνεται και από την απόφαση συμμετοχής στην EUNAVFOR Sophia και στην EUNAVFOR Atalanta.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί σύμφωνα με τον Nasra (2011, pp. 170-172), η συμπεριφορά του Βελγίου απέναντι στο Κονγκό κατά το χρονικό διάστημα 2000-2009, όπου πρόθυμα χρησιμοποίησε τις δυνατότητές του και είχε ενεργή στάση στα ευρωπαϊκά όργανα για να επηρεάσει την εξωτερική πολιτική της ΕΕ. Το Βέλγιο διατηρούσε τη μεγαλύτερη ξένη αποστολή στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, με εκτενείς διμερείς σχέσεις και τακτικές επισκέψεις κυβερνητικών στελεχών στην περιοχή, επιδιώκοντας να αναλάβουν κεντρικό ρόλο μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Ωστόσο, η στάση αυτή υπαγορευόταν από τις περιορισμένες στρατιωτικές δυνατότητες του Βελγίου και την κοινοβουλευτική του απαγόρευση για ανάπτυξη στρατιωτικών

δυνάμεων στις πρώην αποικίες.

Το Βέλγιο κατείχε την Προεδρία της ΕΕ το 2^ο εξάμηνο του 2010 εν μέσω έντονης εσωτερικής πολιτικής κρίσης και, όπως αναφέρεται στο Euractiv (2011), επεδίωξε την περαιτέρω διεύρυνση της ΕΕ και τη δημιουργία της ΕΕΑΣ, καθώς όπως διατυπώθηκε από κυβερνητικό στέλεχος: «Στο Βέλγιο, η έγκριση του προγράμματος προεδρίας της ΕΕ είναι σχεδόν όπως η έγκριση του εθνικού προγράμματος πολιτικής». Η συγκεκριμένη κατεύθυνση πήγαζε από τη φιλοδοξία του Βελγίου για τη δημιουργία ενιαίας και δυνατότερης φωνής της ΕΕ στη διεθνή σκηνή, μέσα από την πλήρη εφαρμογή των προβλέψεων της Συνθήκης της Λισαβόνας. Παράλληλα εμφανίστηκε ως τίμιος διαμεσολαβητής για την εισαγωγή καινοτομίας στην ευρωπαϊκή πολιτική, όσον αφορά τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και την προστασία σχεδιασμού νέων προϊόντων, καθώς για περισσότερο από μια δεκαετία ανέκυπταν διεθνείς νομικές διαφορές.

Σε κείμενο του *Ministre de la Défense* του Βελγίου (2016, pp. 71-73, 81-82, 88, 236-239) για το Στρατηγικό Όραμα για την Άμυνα (2016-2030) περιγράφεται ότι βασικό καθήκον των Ενόπλων Δυνάμενων είναι η συλλογική ασφάλεια και άμυνα των Βέλγων πολιτών σε όλο τον κόσμο, μέσω εθνικών και διεθνών αποστολών. Παράλληλα τίθενται ως βασικές αρχές η ανάπτυξη ικανοτήτων που δύναται να έχουν διαρκή επιρροή και αντίκτυπο στη διεθνή ασφάλεια, καθιστώντας το Βέλγιο αξιόπιστο εταίρο σε διεθνές επίπεδο, και η συνεργασία με εταίρους στον τομέα της ασφάλειας προκειμένου να υποστηριχθεί μια πιο ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική. Όσον αφορά την οικονομική διάσταση, προβλέπεται οι αμυντικές δαπάνες από τα 3,8 δις € (0,95 % του ΑΕΠ) το 2015, να αυξηθούν μακροπρόθεσμα μέχρι το 2030 σε 6,6 δις € (1,3 % του ΑΕΠ), ήτοι μια αύξηση της τάξης του 70 %, ενώ προσδοκάτε να διαμορφωθεί μια δύναμη 25.000 ατόμων, όπου το κόστος προσωπικού θα ανέρχεται σε ποσοστό 50% των αμυντικών δαπανών και το 20% θα διατίθεται σε αμυντικές επενδύσεις. Παράλληλα δημιουργείται δημοσιονομικός χώρος ύψους 9,4 δις € για επενδύσεις σε νέο εξοπλισμό και την ανάπτυξη νέων βιώσιμων δυνατοτήτων.

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε προγενέστερη έκθεση του *Ministre de la Défense* (2014, pp. 4-6, 21), διερευνάται η δυνατότητα κάλυψης των

επιχειρησιακών απαιτήσεων στον αεροναυτικό τομέα για τα επόμενα 40-50 έτη, με τρόπο που να εντάσσεται εύκολα στο επιχειρησιακό πλαίσιο του NATO και της ΕΕ και να παρέχονται απτές δυνατότητες στις ευρωπαϊκές προσπάθειες στον τομέα της κοινής άμυνας και ασφάλειας. Ωστόσο η πρόσφατη απόφαση του Βελγίου για την προμήθεια των μαχητικών αεροσκαφών F-35 από τις ΗΠΑ, έναντι της ευρωπαϊκής λύσης, αξιολογείται αρνητικά, καθώς αντιστρατεύεται την αυτόνομη αμυντική στρατηγική της ΕΕ (Euractiv, 2018). Η τρέχουσα συνεισφορά του Βελγίου καταγράφεται σε ιστοσελίδα του *Ministre de la Défense* (2018), όπου απεικονίζεται ότι την τρέχουσα περίοδο συμμετέχει σε 18 αποστολές και έχει ανεπτυγμένα περισσότερα από 1.000 άτομα σε περισσότερες από είκοσι χώρες, με έμφαση τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής.

Σε πρόσφατο κείμενο πολιτικής που εξέδωσε το GRIP (2018, pp. 7-8) αναφέρεται ότι το Βέλγιο παραμένει αφοσιωμένο στα προγράμματα συνεργασίας, καθώς αποτελεί το μοναδικό μέσο για την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών περιορισμών που αντιμετωπίζει. Από τα πρώτα δεκαεπτά προγράμματα PESCO του 2017 (Συμβούλιο ΕΕ, 2018), το Βέλγιο ανέλαβε την ηγεσία σε ένα πρόγραμμα, συμμετέχει σε πέντε επιπλέον προγράμματα και είναι παρατηρητής σε ακόμα τέσσερα προγράμματα. Είναι χαρακτηριστικό να αναφερθεί ότι με ελάχιστες εξαιρέσεις, η Ολλανδία και το Βέλγιο συμμετέχουν στις ίδιες πρωτοβουλίες PESCO. Όσον αφορά τη 2^η σειρά προγραμμάτων PESCO (Council of the European Union, 2018), το Βέλγιο δεν φαίνεται να επιθυμεί να αναλάβει νέους ηγετικούς ρόλους και συμμετέχει μόνο σε τέσσερα προγράμματα, λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών.

Με βάση τα ανωτέρω είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι το Βέλγιο αποτελεί ένθερμο υποστηρικτή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Η τρέχουσα οικονομική κατάσταση θέτει περιορισμούς στις δυνατότητες αντιμετώπισης απειλών που δύναται να κατέχει αυτόνομα και αυτό το καθιστά αναξιόπιστο εταίρο σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Παρόλα αυτά φαίνεται να πιστεύει και να επιδιώκει τις ευέλικτες μορφές συνεργασιών σε διμερές ή πολυμερές επίπεδο, χωρίς να απομακρύνεται από τους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς που του επιτρέπουν να αυξάνει την ισχύ του στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Ειδικότερα η σε

διπλωματικό επίπεδο προώθηση πρωτοβουλιών και καινοτόμων ιδεών για συλλογικές αμυντικές δυνατότητες αυξάνουν τη διεθνή προβολή του Βελγίου και αναγνωρίζεται ως έντιμος διαμεσολαβητής.

Παράλληλα φαίνεται ότι το Βέλγιο έχει αντιληφθεί, τόσο σε πολιτικό όσο και κοινωνικό επίπεδο, την επίδραση της οικονομίας στην τρέχουσα κατάσταση των περιορισμένων αμυντικών ικανοτήτων και έχει σχεδιάσει τη μακροπρόθεσμη επένδυση στον συγκεκριμένο τομέα, με κύριο χαρακτηριστικό την αύξηση των αμυντικών δαπανών κατά 70% και την ορθολογικότερη κατανομή των δαπανών αυτών. Ωστόσο, ένας στόχος που ενδεχομένως να είναι εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθεί, είναι η συνεχής ανάπτυξη του 4% της Βελγικής δύναμης στο εξωτερικό.

9. ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ (3^Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ)

Σύμφωνα με τους Möller και Pardijs (2017, pp. 6, 8, 31), η Πορτογαλία δεν έχει ξεκάθαρη θέση απέναντι στις ευέλικτες μορφές συνεργασίας, ωστόσο έχει καταγράψει την ανησυχία της για τον κίνδυνο να δημιουργηθούν ισχυρές ομάδες Κρατών Μελών εντός της ΕΕ, που να βρεθούν απέναντι σε αδύναμο Κράτος Μέλος. Στο πλαίσιο αυτό, ο φόβος να εγκαταλειφθεί η Πορτογαλία σε περίπτωση ανάγκης, την έχει οδηγήσει στο να θέσει το ΝΑΤΟ ως πρώτη προτεραιότητα για την κάλυψη των αναγκών ασφάλειας. Η ευελιξία σε στον τομέα της ασφάλειας ενδέχεται να αποτελέσει δικαιολογία για τη μη εκπλήρωση υποχρεώσεων που πηγάζουν από τις αρχές της αλληλεγγύης. Για το λόγο αυτό η πορτογαλική κυβέρνηση επικεντρώνεται στην εμβάθυνση της ευρωπαϊκής συνεργασίας όσον αφορά την ενίσχυση της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων και τη δημιουργία κοινής πολιτικής μετανάστευσης και ασύλου. Ειδικότερα για τη PESCO, η Πορτογαλία έχει την άποψη ότι θα υπονομευθεί η συνοχή της ΕΕ δεδομένου ότι μόνο τα Κράτη Μέλη που συμμετέχουν θα είναι σε θέση να λαμβάνουν αποφάσεις, εξαιρώντας από τη διαδικασία τα υπόλοιπα Κράτη Μέλη.

Ο Branco (2015, pp. 83-85) σημειώνει ότι η Πορτογαλία ασχολείται με τον τομέα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας, προκειμένου να χρησιμοποιήσει την ΚΠΑΑ ως μέσο ενίσχυσης της διεθνούς της παρουσίας. Ωστόσο υποστηριζόμενη από άλλα φιλο-ατλαντικά Κράτη Μέλη, έχουν προσπαθήσει η ΚΕΠΠΑ να αποφύγει πρωτοβουλίες που θα είχαν αρνητικές επιπτώσεις στις σχέσεις με το ΝΑΤΟ ή τις ΗΠΑ. Εξάλλου η Πορτογαλία είναι κατά βάση θαλάσσιο κράτος και το ΝΑΤΟ θεωρείται η επέκταση των ΗΠΑ, που αποτελούν τη μεγαλύτερη θαλάσσια δύναμη, και υπάρχει σε ισχύ επιμέρους διμερής αμυντική συμφωνία από το 1951. Επιπρόσθετα, ο Branco (2015, pp. 83-85) αναφέρει ότι η Πορτογαλία επιθυμεί η διαδικασία λήψης αποφάσεων στον τομέα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας να παραμείνει σε διακυβερνητικό επίπεδο, ώστε να υφίσταται η δυνατότητα αρνησικυρίας σε περίπτωση που επηρεάζονται τα εθνικά της συμφέροντα. Ενδεικτική είναι η συμμετοχή της Πορτογαλίας σε αποστολές και επιχειρήσεις της ΚΠΑΑ στις αφρικανικές χώρες, που σχετίζονται με πρώην αποικίες της, την Κοινότητα των Πορτογαλικών Ομιλούμενων Χωρών (Λουσόφωνο).. Σύμφωνα με έκθεση της

CPLP (2015), η συγκεκριμένη περιοχή 10 χωρών του Ατλαντικού Ωκεανού προσδιορίζεται από τους κατοίκους της, περί τα 260 εκατομμύρια, οι οποίοι ομιλούν την Πορτογαλική γλώσσα και είναι πολιτισμικά συνδεδεμένοι με την Πορτογαλία.

Η Πορτογαλία έχει συνδράμει στις προσπάθειες διεθνούς σταθεροποίησης με τη διάθεση στρατιωτικών δυνάμεων σε αποστολές υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, του NATO, της ΕΕ και της Κοινότητας Πορτογαλικών Ομιλούμενων Χωρών (CPLP) από το 1991. Σε χρονικό διάστημα 18 ετών διέθεσε συνολικά δύναμη 36.000 στελεχών σε 18 θέατρα επιχειρήσεων με σημαντικότερη παρουσία στην Αφρική και τα Βαλκάνια (Ministry of National Defense, 2008). Ο Branco (2015, p. 85) αναφέρει ότι από το 2003, η Πορτογαλία δαπάνησε περίπου το 70% του προϋπολογισμού της σε αποστολές υπό την ηγεσία του NATO, ενώ μόνο το 18% δαπανήθηκε για επιχειρήσεις και αποστολές υπό την καθοδήγηση της ΚΕΠΠΑ. Η συγκεκριμένη διαφοροποίηση διαμορφώθηκε εξαιτίας της οικονομική λιτότητα μετά 2010. Είναι ενδεικτικό ότι το 2013 το 80% του αμυντικού προϋπολογισμού κατευθυνόταν σε δαπάνες προσωπικού και στην αναθεώρηση του Εθνικού Στρατηγικού Δόγματος Άμυνας το 2013, η Πορτογαλία έθεσε ως στόχο τη διαμόρφωση των Ενόπλων Δυνάμεων σε δύναμη 32.000 στελεχών και τη διαφοροποίηση των δαπανών σε 60% του αμυντικού προϋπολογισμού σε δαπάνες προσωπικό, το 25% για τη λειτουργία των ΕΔ και το 15% για επενδύσεις (Ministry of National Defense, 2014).

Πρόσφατα ο Υπουργός Εξωτερικών της Πορτογαλίας ανέφερε ότι τα ζητήματα εθνικής ασφάλειας εκτείνονται πέραν των εθνικών συνόρων και καλύπτουν ένα τόξο από τη Υποσαχάρια Αφρική μέχρι την Κεντρική Ασία (Santos Silva, 2018). Στο ίδιο πλαίσιο το Εθνικό Στρατηγικό Δόγμα Άμυνας αναγνωρίζει τη σημαντικότητα των ΕΔ για την υποστήριξη της εξωτερικής πολιτικής, καθώς συνεισφέρει στη διεθνή ασφάλεια και επιτρέπει τη διεθνή αναγνώριση της Πορτογαλίας ως παράγοντας διεθνούς ασφάλειας. Βασική παραδοχή αποτελεί ότι η μείωση των παραγόντων παγκόσμιας αστάθειας αποτελεί συλλογική ευθύνη και αναπόσπαστο τμήμα της στόχευσης εθνικής ασφάλειας (Ministry of National Defense, 2014).

Σύμφωνα με το περιοδικό Jane's (2018), η Πορτογαλία έχει ανακοινώσει ότι προτίθεται να δαπανήσει εντός του ερχόμενου έτους 2,3 δις €, που είναι αυξημένα κατά 17% σε σχέση με το τρέχον έτος, εκ των οποίων ποσό της τάξης των 275 εκατομμυρίων € αναμένεται να κατευθυνθεί για την προμήθεια εξοπλισμού, 6,9 εκατομμύρια € για στρατιωτικές συνεργασίες με άλλες χώρες και 60 εκατομμύρια € θα αφορούν τη συμμετοχή των Πορτογαλικών δυνάμεων σε ειρηνευτικές αποστολές. Σε πρόσφατη συνέντευξη του Πορτογάλου Υπουργού Άμυνας εκφράζει τις αμφιβολίες του κατά πόσο ο οικονομικός στόχος του NATO για αμυντικές δαπάνες στο 2% του ΑΕΠ δύναται να ικανοποιήσει τις συλλογικές ανάγκες άμυνας και ασφάλειας (DefenceNews, 2018).

Σύμφωνα με έκθεση του Υπουργείου Άμυνας της Πορτογαλίας (2015), η χώρα εισάγει αμυντικά προϊόντα αξίας 360 εκατομμυρίων € και εξαγει αμυντικά προϊόντα αξίας 160 εκατομμυρίων €, εκ των οποίων το 60% κατευθύνεται σε ευρωπαϊκές χώρες, το 25% σε χώρες της Αμερικής και το 10% σε Αφρικανικές χώρες (Ministry of Defence, 2015a). Στο πλαίσιο αυτό το Υπουργείο Άμυνας της Πορτογαλίας (2015) καλείται να συνδράμει στη δημιουργία ενός στρατηγικού οράματος για την ανάπτυξη και ενίσχυση της εθνικής Αμυντικής Βιομηχανικής και Τεχνολογικής Βάσης, σύμφωνα με την καθοριζόμενη στρατηγική EDTIB του EDA και επιδιώκει, σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομίας και Υπουργείο Εξωτερικών, τη συμμετοχή σε διεθνή συνεργατικά προγράμματα (NATO, EDA) (Ministry of Defence, 2015b). Όσον αφορά την PESCO, ο Πορτογάλος Υπουργός Άμυνας έχει εκφράσει της ισχυρή δέσμευση της χώρας του σε αυτή, με την επισήμανση ωστόσο ότι το NATO αποτελεί το κύριο συλλογικό όργανο ασφάλειας, καθώς η αντίστοιχη ευρωπαϊκή διάσταση είχε εφησυχάσει (DefenceNews, 2018). Σε ανάλογη γραμμή και ο Υπουργός Εξωτερικών (2018) εξέφρασε ότι πρέπει να διατεθούν ευρωπαϊκά κονδύλια για να ενισχυθεί η Αμυντική Τεχνολογική και Βιομηχανική Βάση κάθε Κράτους Μέλους, ανάλογα με τις δυνατότητες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (Santos Silva, 2018).

Όπως αναφέρεται από το Politico (2017), η Πορτογαλία καθυστέρησε να συνυπογράψει την ιδρυτική πράξη της PESCO λόγω εσωτερικών αντιδράσεων για το νέο αμυντικό σχέδιο της ΕΕ και υπό το φόβο ότι θα οδηγούσε στη

δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού και την πρόσθετη επιβάρυνση του προϋπολογισμού της άμυνας. Ωστόσο σύμφωνα με το ECFR (2018) αποφάσισε τη συμμετοχή της στη PESCO προκειμένου να παραμείνει εντός του σκληρού πυρήνα συνεργασίας στον τομέα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας, ώστε να αντιμετωπίσει τις γεωγραφικές της απειλές. Έτσι από τα πρώτα δεκαεπτά προγράμματα PESCO του 2017 (Συμβούλιο ΕΕ, 2018), η Πορτογαλία συμμετέχει σε 9 προγράμματα, χωρίς να ηγείται σε κανένα από αυτά, και είναι παρατηρητής σε επιπλέον 5 προγράμματα. Όσον αφορά τη 2^η σειρά προγραμμάτων PESCO, η Πορτογαλία δεν συμμετέχει σε κανένα πρόγραμμα, λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών (Council of the European Union, 2018).

Περιγράφοντας τον τρόπο λειτουργίας της Πορτογαλίας κατά τη διάρκεια της Προεδρίας της ΕΕ το 2007, ο Palma (2009, pp. 17, 24-25) αναφέρει ότι δεδομένης της σημαντικότητας των πέντε πρώην αφρικανικών αποικιών για την πορτογαλική εξωτερική πολιτική, η Πορτογαλία καθόρισε προτεραιότητες συνεργασίας στον τομέα ασφάλειας με τις αφρικανικές χώρες και διοργάνωσε την πρώτη σύνοδο κορυφής ΕΕ και Αφρικανικών Χωρών. Παράλληλα πέτυχε να βελτιώσει τη θέση της εντός του ΝΑΤΟ και του CPLP καθώς ανάδειξε θέματα αυτών των οργανισμών σε επίπεδο ΕΕ, παρόλο που εμφανίζεται απρόθυμη να εξευρωπαϊσθεί η πορτογαλική πολιτική απέναντι στις αφρικανικές χώρες. Ωστόσο σύμφωνα με τον EU Observer (2007), η Πορτογαλική Προεδρία δεν αποκόμισε τα καλύτερα σχόλια για τη συγκεκριμένη δράση δεδομένου ορισμένων οργανωτικών προβλημάτων που ανέκυψαν κατά τη διεκπεραίωσή του. Επιπρόσθετα η Fernandes (2016, pp. 151-152) αναφέρει ότι οι πρωτοβουλίες που ανέλαβε η Πορτογαλική Προεδρία επηρεάστηκε από τους προσανατολισμούς της εξωτερικής της πολιτικής και δεν επεδίωξε την ανάπτυξη στρατηγικής συνεργασίας για την αντιμετώπιση περιφερειακών και παγκόσμιων ζητημάτων ασφάλειας με τη Ρωσία, που αποτελεί και το μεγαλύτερο ευρωπαϊκό γείτονα.

Οι σχέσεις της Πορτογαλίας με τη Ρωσία δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα αρνητικές και σύμφωνα με τον Υπουργό Εξωτερικών (TASS, 2018) ευελπιστεί να καταστεί εφικτό να καλλιεργηθούν περαιτέρω οι σχέσεις της Ρωσίας με την ΕΕ. Είναι χαρακτηριστικό ότι συζητήθηκε η δυνατότητα συνεργασίας στον

τομέα της ασφάλειας του κυβερνοχώρου, αν και διατυπώθηκε ότι αυτό θα πρέπει να πραγματοποιηθεί εντός του πλαισίου συνεργασίας με την ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών ενδεχομένως να δικαιολογούν ότι η Πορτογαλία αρνήθηκε να επιβάλλει πρόσφατα κυρώσεις στην Ρωσία και να απελάσει τους διπλωμάτες της, μετά το περιστατικό δηλητηρίασης κατασκόπου που συνέβη μεταξύ Ρωσίας και Ηνωμένου Βασιλείου (EU Observer, 2018).

Με βάση τα ανωτέρω είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι η Πορτογαλία αν και εμφανίζεται θετικά διακείμενη απέναντι στις ευέλικτες μορφές συνεργασίας, εντούτοις διατυπώνει επιφυλάξεις για τον κίνδυνο εμφάνισης διαφορετικών ταχυτήτων εντός της ΕΕ, όσον αφορά τον τομέα ασφάλειας και άμυνας. Πορτογαλική απαίτηση αποτελεί η επιθυμία διακράτησης του δικαιώματος καθορισμού των θεμάτων ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας σε εθνικό επίπεδο, ως βασικό κυριαρχικό δικαίωμα κάθε Κράτους Μέλους.

Σε διπλωματικό επίπεδο δεν εμφανίζεται να προωθεί ιδιαίτερες καινοτόμες πρωτοβουλίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο ώστε να αυξήσει τη διεθνή της προβολή, καθώς προβάλλει έντονα φιλο-ατλαντική κατεύθυνση, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας. Ως απόρροια αυτής της προσέγγισης, εμφανίζεται η περιορισμένη συμμετοχή σε αποστολές της ΚΠΑΑ, σε αντίποδα με τη συμμετοχή της σε αποστολές υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ και του ΟΗΕ.

Είναι γεγονός ότι η τρέχουσα οικονομική κατάσταση της Πορτογαλίας θέτει περιορισμούς στη διαμόρφωση ολοκληρωμένων αμυντικών δυνατοτήτων, ωστόσο φιλοδοξεί μέσα από το μετασχηματισμό της δομής των ΕΔ, χωρίς σημαντική αύξηση των αμυντικών δαπανών, να θέσει τις βάσεις για μελλοντική ανάδειξη της χώρας σε αξιόπιστο διεθνή παράγοντα ασφάλειας. Παρόλο αυτά, αποτελεί σημαντική διαφοροποίηση το γεγονός ότι τα ενδιαφέροντα της στοχεύουν σε διαφορετική περιοχή από ότι τα τρέχοντα ευρωπαϊκά θέματα ασφάλειας, με ιδιαίτερη έμφαση τις χώρες τις Αφρικής και του Ατλαντικού Ωκεανού, ευελπιστώντας ότι με αυτό τον τρόπο και λόγω των ιστορικών της σχέσεων δύναται να έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στο διεθνές περιβάλλον.

Ένας ανασταλτικός παράγοντας στην επίδειξη μεγαλύτερης αυτονομίας από την επιρροή των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ, αποτελούν οι περιορισμένες δυνατότητες

της αμυντικής τη βιομηχανίας και για το λόγο αυτό εμφανίζεται να επιδιώκει τη συμμετοχή σε προγράμματα PESCO, χωρίς ωστόσο ιδιαίτερες αξιώσεις.

10. ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 2^{ΗΣ} ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Με βάση τα όσα έχουν αναφερθεί σε αυτή την ενότητα είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι κάθε χώρα επιδιώκει την αύξηση της ισχύος τους, τόσο της σκληρής όσο και της ήπιας, προκειμένου να εξασφαλίσει τα εθνικά του συμφέροντα. Η ΕΕ αν και αποτελεί έναν υπερεθνικό οργανισμό, με προφανείς δυνατότητες ήπιας ισχύος στον οικονομικό τομέα, εντούτοις φαίνεται ότι επιδιώκει την αύξηση ισχύος και στην σκληρή μορφή της, καθώς επηρεάζει άμεσα τη θέση της στο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον. Επιπρόσθετα, η διαφοροποίηση της εθνικής στρατηγικής κουλτούρας των Κρατών Μελών που καθορίζει τη διαμόρφωση της εκάστοτε εθνικής συμπεριφοράς, αποτελεί έναν ανασταλτικό παράγοντα στη συλλογική διαμόρφωση στρατηγικής κουλτούρας της ΕΕ. Οι γεωγραφικές και οικονομικές διαφοροποιήσεις των Κρατών Μελών, που διαμορφώνουν διαφορετικές αντιληπτές απειλές ασφαλείας, αποτελούν καθοριστικό παράγοντα στη συνέχιση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ειδικότερα στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας, οι προσεγγίσεις και προσδοκίες των χωρών εμφανίζονται να μην συγκλίνουν καθώς προσδίδεται διαφορετικό περιεχόμενο από την κάθε πλευρά.

Όσον αφορά την οικονομική διάσταση της άμυνας, είναι εμφανές ότι η προσπάθεια των Κρατών Μελών της ΕΕ για την ενίσχυση της άμυνας και την αυτόνομη ανάπτυξη δυνατοτήτων στηρίζεται στην αμυντική βιομηχανία, η οποία ωστόσο λόγω του καταμερισμού σε πληθώρα εταιριών σε εθνικό επίπεδο δεν καταφέρνει να καλύψει τις ευρωπαϊκές ανάγκες και ο ετήσιος κύκλος εργασιών ανέρχεται στο 50% των ευρωπαϊκών αμυντικών δαπανών. Επίσης είναι εμφανές ότι είναι διαφοροποιημένη η δυνατότητα των Κρατών Μελών, λόγω πληθυσμού και οικονομικής κατάστασης, να επενδύσουν στον τομέα της άμυνας και για το λόγο αυτό εμφανίζεται σημαντική διακύμανση στο ποσοστό του ΑΕΠ που διατίθεται σε αμυντικές δαπάνες.

Είναι γενικότερη διαπίστωση ότι Κράτη Μέλη επιδίωξαν την αξιοποίηση της Προεδρίας της ΕΕ για την προώθηση θεμάτων και πολιτικών σύμφωνα με τις εκάστοτε εθνικές ανάγκες, ωστόσο η εμφάνιση νέων τομέων – θεμάτων στον τομέα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας, που δεν είχαν αναδειχθεί σε

προηγούμενη χρονική στιγμή, καταδεικνύει ότι ο θεσμός της Προεδρίας συμβάλλει στην ολοκλήρωση της ΕΕ.

Η Σουηδία αποτελεί ένα κράτος που έχει επενδύσει ιστορικά στην ουδετερότητα και ευελπιστεί πλέον ότι θα μπορέσει να καλύψει τις ανάγκες ασφαλείας μέσα από συνεργατικές λύσεις και ειδικότερα μέσω της ΚΕΠΠΑ στο πλαίσιο της ΕΕ. Ωστόσο εμφανίζεται επιφυλακτική απέναντι σε ευέλικτες μορφές συνεργασιών, όπως είναι η PESCO, υπό το φόβο της εμφάνισης υποομάδων Κρατών Μελών που θα υπονομεύσουν τη συνεκτικότητα της ένωσης. Παράλληλα αναγνωρίζεται ότι η γεωγραφική περιοχή της Σκανδιναβίας επιδρά καθοριστικά στη διαμόρφωση των πολιτικών επιδιώξεων και συνεργασιών των χωρών της περιοχής και διαμορφώνει τη συμπεριφορά τους έναντι των πρωτοβουλιών της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. Αν και επήλθε σημαντική μείωση της δύναμης των Ενόπλων Δυνάμεων της Σουηδίας, η χώρα συνεχίζει να υποστηρίζει τις επιχειρήσεις ΚΠΑΑ με σημαντική δύναμη προσωπικού και της επιτρέπει να αναγνωρίζεται ως αξιόπιστος διεθνής εταίρος στον τομέα της ασφάλειας.

Επιπρόσθετα η Σουηδία εμφανίζεται ιδιαίτερα ενεργή σε διπλωματικό επίπεδο και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για τη δημιουργία νέων δυνατοτήτων της ΕΕ για την κάλυψη αναγκών στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας. Το γεγονός αυτό της επιτρέπει να χαρακτηρίζεται «εμπειρογνώμων» σε θέματα διεθνούς εμβέλειας και να συμμετέχει στη διαμόρφωση των πολιτικών στους συγκεκριμένους τομείς.

Η Σουηδία διαθέτει μια αξιόλογη αμυντική βιομηχανική βάση, η οποία προσφέρει σημαντικές αμυντικές δυνατότητες στη χώρα και παράλληλα εμφανίζεται να έχει την δυνατότητα για την ανάπτυξη νέων δυνατοτήτων με βάση τις επιχειρησιακές ανάγκες για την αντιμετώπιση νέων μορφών απειλών. Η περίπτωση της PESCO δεν εμφανίζεται να έχει ιδιαίτερη υποστήριξη σε πολιτικό επίπεδο, ωστόσο εκτιμάται ότι η συγκεκριμένη δράση θα μπορέσει να συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας.

Το Βέλγιο αποτελεί ένα κράτος που έχει επενδύσει στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τους ευρωπαϊκούς θεσμούς γενικότερα, ίσως περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο Κράτος Μέλος της ΕΕ, για να διασφαλίσει τις ανάγκες

ασφαλείας του, σε βαθμό που να διαπιστώνονται ελλείψεις σε εθνικό επίπεδο. Ο αρνητικός παράγοντας που έχει οδηγήσει στην απομείωση των αμυντικών δυνατοτήτων, σε βαθμό που να μην θεωρείται αξιόπιστος εταίρος σε θέματα ασφάλειας, είναι η οικονομία της χώρας και για την αντιμετώπιση της κατάστασης έχει έλθει σε αμοιβαίες συνεργασίες στον τομέα της άμυνας με τις γειτονικές χώρες, ιδίως την Ολλανδία. Παρόλο αυτά σε διπλωματικό επίπεδο το Βέλγιο εμφανίζεται να προωθεί έντονα στο διεθνές περιβάλλον λύσεις που να εξυπηρετούν τις ιδιαίτερες ανάγκες του και ταυτόχρονα να χαρακτηρίζεται ως τίμιος διαμεσολαβητής.

Ο οικονομικός παράγοντας έχει επηρεάσει αρνητικά το στρατηγικό σχεδιασμό του Βελγίου και της Πορτογαλίας στον τομέα της άμυνας και προσβλέπουν στην σταδιακή ανάπτυξη νέων αμυντικών δυνατοτήτων, χωρίς να εμφανίζεται πρόθυμο για την επίτευξη των τεθέντων στόχων για τις αμυντικές δαπάνες σε επίπεδο NATO. Παράμετρος που θεωρείται ότι δύναται να συνδράμει στην λείανση των οικονομικών επιπτώσεων είναι η συμμετοχή σε προγράμματα PESCO, με την Πορτογαλία όμως να εμφανίζεται αποστασιοποιημένη από αυτά επί του παρόντος.

Η Πορτογαλία αποτελεί ένα κράτος που εμφανίζεται να επενδύει περισσότερο στην ατλαντική συμμαχία παρά στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση για την κάλυψη των αμυντικών της αναγκών. Ενδεχομένως αυτή μπορεί να είναι η κύρια αιτία που η Πορτογαλία δεν εμφανίζεται να υποστηρίζει έμπρακτα αφενός τις ευέλικτες μορφές συνεργασίας, ειδικότερα την PESCO, και αφετέρου την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση των αποφάσεων στον τομέα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας. Είναι αξιοσημείωτο ότι η Πορτογαλία συνεισέφερε δυνάμεις σε αποστολές κατά προτεραιότητα υπό την αιγίδα του NATO, παρά της ΕΕ.

Οι ιστορικές καταβολές και κοινωνικές σχέσεις των λαών αποτελούν τον συνδετικό κρίκο που επιδρά στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των Κρατών Μελών και καθορίζουν τη στρατηγική της συμπεριφοράς τους στο διεθνές περιβάλλον. Είναι ενδεικτικό ότι οι παρελθούσες αποικιακές σχέσεις του Βελγίου και της Πορτογαλίας, η συνεκτικότητα της κουλτούρας των Σκανδιναβικών χωρών και η χρήση κοινής γλώσσας εκτός της ευρωπαϊκής

ηπείρου αποτελούν εργαλεία που επιδρούν στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής του κάθε Κράτους Μέλους ξεχωριστά και της ΕΕ συνολικά.

Και στις τρεις περιπτώσεις χωρών, αν και έχουν μειώσει δραστικά τη δύναμη και τις δυνατότητες των ενόπλων δυνάμεων, εντούτοις εμφανίζονται ιδιαίτερα πρόθυμες και ενεργές να συμμετέχουν σε αποστολές στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ και του ΝΑΤΟ. Ένα κοινό χαρακτηριστικό τους είναι ότι έχουν ήδη ανακοινώσει ότι πρόκειται να προχωρήσουν σε αναδιάρθρωση της δομής του στελεχικού δυναμικού, προκειμένου να αναπροσαρμόσουν την κατανομή των αμυντικών δαπανών προς όφελος της ανάπτυξης νέων δυνατοτήτων.

Αν και τα εξεταζόμενα Κράτη Μέλη δαπανούν σε απόλυτες τιμές σχετικά μεγάλα ποσά για τις αμυντικές τους ανάγκες, όπως και η Ελλάδα, δεν έχουν αναπτύξει την απαραίτητη αμυντική βιομηχανική υποδομή, ώστε να καλλιεργήσουν ένα βαθμό αυτονομίας, με εξαίρεση την περίπτωση της Σουηδίας που εξαγει τα προϊόντα της σε διεθνές επίπεδο. Ενδεχομένως, η περαιτέρω ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανικής βάσης των υπολοίπων Κρατών Μελών να μην είναι εφικτή στο προσεχές διάστημα, καθώς απαιτείται σταθερή πολιτική και οικονομική στήριξη τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στοιχεία που επί του παρόντος εκλείπουν στο τρέχον ευρωπαϊκό περιβάλλον.

11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

«Ο άνθρωπος που μετακινεί ένα βουνό, αρχίζει μετακινώντας μικρές πέτρες»

Κομφούκιος

Οι προσπάθειες για τη δημιουργία ενιαίας ευρωπαϊκής άμυνας άρχονται περί τα μέσα του προηγούμενου αιώνα, χωρίς να έχουν ευοδώσει απτά αποτελέσματα μέχρι σήμερα. Ωστόσο με την πρόσφατη πολιτική στήριξη των ισχυρών Κρατών Μελών, τα ευρωπαϊκά όργανα αναλαμβάνουν τα τελευταία χρόνια πρωτοβουλίες για την ενίσχυση του τομέα ασφάλειας και άμυνας, με ιδιαίτερα θετικές προοπτικές. Αν και διαφοροποιείται έντονα το περιβάλλον ασφαλείας της ΕΕ με την πάροδο του χρόνου, οι απειλές ασφαλείας που αντιλαμβάνονται τα Κράτη Μέλη δεν είναι οι ίδιες και κατά περίπτωση αντιλαμβάνονται διαφορετικές, συμβάλλοντας στην εμφάνιση αποκλίνουσας συμπεριφοράς ορισμένων Κρατών Μελών.

Είναι γενική παραδοχή ότι την τελευταία δεκαετία, ένεκα και της οικονομικής κρίσης, το σύνολο των Κρατών Μελών έχει απομειώσει τις αμυντικές του δυνατότητες, με αποτέλεσμα να καταγράφεται αντίκτυπος στην περιορισμένη αμυντική βιομηχανική βάση των υπόψη χωρών. Η προσπάθεια της ΕΕ μέσω διαφόρων προγραμμάτων και εργαλείων, εστιάζει στη δημιουργία νέας παρακαταθήκης για την επανάκαμψη των συλλογικών αμυντικών δυνατοτήτων και ενδεχομένως στη σταδιακή αυτονόμηση για όλες τις ανάγκες ασφαλείας από το ΝΑΤΟ.

Αν και δεν εξετάστηκε στην παρούσα εργασία συνολικά η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, εντούτοις είναι εμφανές ότι ακόμα και οι μικρές χώρες έχουν τη δυνατότητα να προβάλλουν αξιώσεις σε εξειδικευμένους τομείς απέναντι στο διεθνή ανταγωνισμό. Είναι αντιληπτό ότι ο συγκεκριμένος κλάδος της βιομηχανίας αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής άμυνας και ασφαλείας. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δημιουργία ενός σταθερού εθνικού πλαισίου, το οποίο θα ευθυγραμμίζεται με το αντίστοιχο ευρωπαϊκό, ώστε να επιτραπεί η δημιουργία επενδύσεων σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Δεν πρέπει

να παραγνωρίζεται, άλλωστε, ότι η ανάπτυξη αμυντικών δυνατοτήτων είναι μια χρονίζουσα διαδικασία με έντονο ανταγωνισμό και απαιτεί ιδιαίτερη συνέπεια στις εθνικές επιδιώξεις ώστε αυτές να έχουν αποτέλεσμα. Ενδεχομένως κάτι αντίστοιχο να μπορέσει να ισχύσει και στην ελληνική περίπτωση με την έκδοση της Εθνικής Αμυντικής και Βιομηχανικής Στρατηγικής (ΓΔΑΕΕ, 2018).

Ο περιορισμός των αμυντικών δαπανών το τελευταίο χρονικό διάστημα σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες αποτελεί τον κυριότερο λόγο περιορισμού της αποτρεπτικής ισχύος των ενόπλων δυνάμεων της κάθε χώρας και επιδιώκεται, ακόμη και μέσω πιέσεων σε πολιτικό επίπεδο, να επιτευχθούν οι στόχοι υψηλότερων δαπανών. Ωστόσο διαφαίνεται ότι είναι σημαντικότερο να γίνει εξορθολογισμός του τρόπου με τον οποίο κατανέμονται οι δαπάνες αυτές (προσωπικό, μέσα, έρευνα), ώστε να αποδώσουν μεγαλύτερα οφέλη σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Σύμφωνα με τον κ. Α/ΓΕΕΘΑ (ΓΕΑ, 2017), στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η προσπάθεια αναδόμηση των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και η δρομολόγηση της κατάργησης και συγχώνευσης Μονάδων.

Τα μικρά Κράτη Μέλη της ΕΕ αποτελούν την πλειονότητα των χωρών της ΕΕ και αποτελούν τις πλέον ευάλωτες οντότητες για τις οποίες απαιτείται να διασφαλιστούν οι προϋποθέσεις, τουλάχιστον, περιφερειακής ασφάλειας. Οι προσπάθειες συμμετοχής σε συνεργατικούς μηχανισμούς και η εξειδίκευση σε συγκεκριμένο τομέα, αποτελεί την απάντηση αυτής της ομάδας χωρών στην προσπάθεια επιβίωσης στο διεθνές περιβάλλον.

Μια παράμετρος που επιδρά καθοριστικά στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής αντίληψης για τον τομέα της συλλογικής άμυνας και ασφάλειας είναι οι επιδιώξεις των ισχυρών Κρατών Μελών, όσον αφορά τη δυνατότητά τους να διαθέτουν την ευχέρεια επέμβασης σε περιοχές εκτός του ευρωπαϊκού χώρου μέσω της προβολής σκληρής ισχύος. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες ενέργειες επιδιώκεται να εντάσσονται εντός συλλογικών σχημάτων με άλλα Κράτη Μέλη, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος να εμφανίζονται ως αυτόνομοι δρώντες και καταστρατηγηθεί η ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αξιολογώντας αυτή τη διάσταση, είναι εμφανής η σημαντικότητα της συνεισφοράς των μικρών Κρατών Μελών της ΕΕ, καθώς, πέραν από καθαρά

σημασιολογικούς λόγους, επιτρέπει τη συνδιαμόρφωση της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής.

Η επιβολή κυρώσεων αποτελεί ένα εργαλείο της ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ που αποσκοπεί στην προώθηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Ωστόσο, είναι χαρακτηριστικό ότι τα Κράτη Μέλη της ΕΕ δεν εμφανίζονται να εφαρμόζουν ομοιόμορφα και ενιαία τα μέτρα αυτά, καθώς προτάσσονται εθνικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη σχετική λήψη απόφασης. Ειδικότερα στην περίπτωση της Ελλάδας, οι ειδικές σχέσεις με τη Ρωσία έχουν οδηγήσει στη μερική διαφοροποίηση της εφαρμοζόμενης πολιτικής (EU Observer, 2018). Παρόλο αυτά, η θέση του Υπουργείου Εξωτερικών είναι:

Η Ελλάδα συμμερίζεται τις ανησυχίες για ανθρωπιστικό αντίκτυπο των κυρώσεων, αναγνωρίζοντας ωστόσο την αξία των τελευταίων στην επίτευξη πολιτικών στόχων χωρίς την προσφυγή στη χρήση βίας. (ΥΠΕΞ, 2018)

Ένα στοιχείο που διαφαίνεται ότι συμβάλει στην επιβίωση των μικρών Κρατών Μελών είναι το ενδιαφέρον συμμετοχής τους σε συλλογικά όργανα και η επίδειξη πρωτοβουλίας για την εισαγωγή καινοτόμων ιδεών στον τρόπο λειτουργίας της ΕΕ. Τα υπόψη Κράτη Μέλη, πέραν της αναγνώρισης για τη συνεισφορά τους, αναγνωρίζονται ως ειδήμονες στους συγκεκριμένους τομείς και ταυτόχρονα τους επιτρέπεται να προβάλλουν αποτελεσματικά διαστάσεις εθνικών θεμάτων.

Η διεύρυνση της ΕΕ έχει οδηγήσει στην εμφάνιση διαφορετικών στρατηγικών αντιλήψεων για τον ορισμό της άμυνας και του παράγοντα που επιφορτίζεται με την ανάληψη της ευθύνης για την αντιμετώπιση των απειλών ασφαλείας στον ευρωπαϊκό χώρο. Ο διαχωρισμός σε φιλο-ατλαντικές ή φιλο-ευρωπαϊκές χώρες εμφανίζεται να είναι έντονος και να επιδρά καθοριστικά στην πρόθεση της κάθε χώρας να αναλάβει μέτρα, εντός των οικονομικών της δυνατοτήτων, για να ενισχύσει – αναπτύξει ανάλογες αμυντικές δυνατότητες. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι σε αυτές τις περιπτώσεις χωρών προσδίδεται ο τίτλος του «καταναλωτή ασφαλείας».

Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό για την περίπτωση της Ελλάδας ότι εμφανίζεται ιδιαίτερα θετική απέναντι στην PESCO και συμμετέχει σε σημαντικό

αριθμό προγραμμάτων. Το κρίσιμο στοιχείο όμως είναι να καταστεί εφικτό, αυτή η συμμετοχή να μετουσιωθεί σε δημιουργία νέων δυνατοτήτων, καθώς αυτό θα επιτρέψει την ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας των ενόπλων δυνάμεων. Περισσότερο σημαντικό όμως είναι ότι έχει αναλάβει την ηγεσία σε ορισμένα από τα προγράμματα PESCO, καθώς αυτό επιτρέπει στην ελληνική πλευρά να αναγνωριστεί ως εμπειρογνώμων και να αποκτήσει το βήμα για τη συνδιαμόρφωση των ευρωπαϊκών πολιτικών, έναντι των εθνικών απειλών ασφάλειας.

Από τα παραδείγματα χωρών που εξετάστηκαν νωρίτερα, διαπιστώνεται ότι τα κοινά εθνολογικά χαρακτηριστικά, οι ιστορικές σχέσεις και η κοινή αντίληψη απειλών ασφάλειας αποτελούν το συνδετήριο στοιχείο στο οποίο στηρίζονται οι χώρες για να επενδύσουν στην ανάπτυξη της εξωτερικής τους πολιτικής. Στην ελληνική περίπτωση, αφενός η διασπορά του ελληνισμού και αφετέρου ο συσχετισμός δυνάμεων – απειλών ασφάλειας στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου, αποτελούν βασικά στοιχεία στα οποία επιβάλλεται να καλλιεργηθούν σχέσεις συνεργασίας, ειδικότερα στον τομέα της άμυνας, προκειμένου να ενισχυθεί η θέση της Ελλάδας στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί ότι οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν, κυρίως μετά την έκδοση της ΠΣΕΕ, καταδεικνύουν ότι η συμπεριφορά των μικρών Κρατών Μελών επηρεάζεται από πολυσύνθετους παράγοντες και δεν είναι φαίνεται να είναι εφικτή μια μονοσήμαντη – ανεξάρτητη προσέγγιση. Η ΕΕ προφανώς έχει πρωτεύοντα ρόλο στον καθορισμό της κοινής ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής, ωστόσο οι διαπιστούμενες αποκλίσεις στη συμπεριφορά των Κρατών Μελών αλλοιώνει την αποτελεσματικότητά της.

Όπως παρουσιάστηκε νωρίτερα, οι ρυθμιστικοί παράγοντες που διαμορφώνουν την τελική συμπεριφορά και τις αξιώσεις των Κρατών Μελών στο διεθνές περιβάλλον είναι η στρατηγική κουλτούρα, ο πληθυσμός και η οικονομία. Ενδεχομένως για να ενισχυθεί η συνεκτικότητα και αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών δράσεων θα πρέπει να γίνουν συλλογικά σημαντικές και διαρκείς προσπάθειες για την καλλιέργεια ενιαίας στρατηγικής

κουλτούρας στα θέματα ασφάλειας, περιορισμού των αντιθέσεων – ανάδειξης των ομοιοτήτων μεταξύ των πληθυσμιακών χαρακτηριστικών και ενίσχυσης των οικονομιών όλων των χωρών.

Όσον αφορά την Ελλάδα, δύναται να ειπωθεί ότι δεν προσβλέπει στη δημιουργία δυνατοτήτων στον τομέα ασφάλειας και άμυνας αντίστοιχων με αυτές των ισχυρών Κρατών Μελών, ωστόσο είναι επιβεβλημένο να διαμορφώσει σταθερή πολιτική για την εξειδίκευση σε κρίσιμους τομείς που θα την επιτρέψουν να μετεξελιχθεί σε αναγνωρίσιμο παράγοντα ισχύος και ασφάλειας. Αυτό θα μπορούσε να καταστεί εφικτό αν εστιαστούν οι προσπάθειες στην ανεύρεση κα ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και στη δημιουργία κέντρων αριστείας, που μέσω της συμπληρωματικότητας, θα επιτρέψουν την περαιτέρω εξειδίκευση.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aviation Week, 2018. *Sweden And UK Could Tie Up On Future Combat Aircraft*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: [http://aviationweek.com/combat-aircraft/sweden-and-uk-could-tie-future-combat-](http://aviationweek.com/combat-aircraft/sweden-and-uk-could-tie-future-combat-aircraft?elqTrackId=7d3779c20d194272be15f85dc9a338fc&elq=9d81cc8341504420bd291595c3d6d2b4&elqaid=17354&elqat=1&elqCampaignId=14817&utm_rid=CPEN1000000978190&utm_campaign=17354&utm_source=aviationweek.com)

[aircraft?elqTrackId=7d3779c20d194272be15f85dc9a338fc&elq=9d81cc8341504420bd291595c3d6d2b4&elqaid=17354&elqat=1&elqCampaignId=14817&utm_rid=CPEN1000000978190&utm_campaign=17354&utm_source=aviationweek.com](http://aviationweek.com/combat-aircraft/sweden-and-uk-could-tie-future-combat-aircraft?elqTrackId=7d3779c20d194272be15f85dc9a338fc&elq=9d81cc8341504420bd291595c3d6d2b4&elqaid=17354&elqat=1&elqCampaignId=14817&utm_rid=CPEN1000000978190&utm_campaign=17354&utm_source=aviationweek.com)

[Πρόσβαση 17 November 2018].

Bergmann, J., 2017. Turning an idea into reality: Creating the European Institute of Peace. *Cooperation and Conflict*, 19 September, 53(3), pp. 375-391.

Bilčík, V., 2016. After the EU global strategy – Consulting the experts : Security and defence. Στο: J. J. Andersson, D. Fiott & A. Missiroli, επιμ. Paris: European Union Institute for Security Studies (EUISS), pp. 11-14.

Biscop, S., 2015. Belgium and the miracle of European defence. Στο: D. Fiott, επιμ. *The Common Security and Defence Policy: National Perspectives*. Brussels: Egmont - Royal Institute for International Relations, pp. 39-44.

Biscop, S., 2017. *Oratio Pro PESCO*, Brussels: Egmont - The Royal Institute for International Relations.

Biscop, S., 2017. *Two-Speed Europe: Yes, But*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.egmontinstitute.be/two-speed-europe/> [Πρόσβαση 26 September 2018].

Biscop, S., 2018. European Defence: Give PESCO a Chance. *Survival - Global Politics and Strategy*, 60(3), pp. 161-180.

Biscop, S., 2018. The EU and Multilateralism in an Age of Great Powers. Στο: C. Echle, P. Rueppel, M. Sarmah & Y. L. Hwee, επιμ. *Multilateralism in a Changing World Order*. Singapore: Konrad Adenauer Stiftung, pp. 39-48.

Blockmans, S., 2017. The Benelux approach to EU integration and external action. *Global Affairs*, 1 December, 3(3), pp. 222-235.

Branco, C., 2015. Portugal and the CSDP. Στο: D. Fiott, επιμ. *The Common Security and Defence Policy: National Perspectives*. Brussels: Egmont - Royal Institute for International Affairs, pp. 83-86.

Bruegel, 2017. *The size and location of Europe's defence industry*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://bruegel.org/2017/06/the-size-and-location-of-europes-defence-industry/>

[Πρόσβαση 11 November 2018].

Brussels Time, 2018. *Sanctions against Russia not topmost priority - Reynders*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.brusselstimes.com/belgium/politics/11003/sanctions-against-russia-not-topmost-priority-reynders>

[Πρόσβαση 13 December 2018].

Bueger, C. & Wivel, A., 2018. How do small island states maximize influence? Creole diplomacy and the smart state foreign policy of the Seychelles. *Journal of the Indian Ocean Region*, 14(2), pp. 170-188.

Calcara, A., 2017. Italy's defence policy in the European context: the case of the European Defence Agency. *Contemporary Italian Politics*, 9(3), pp. 277-301.

Calcara, A., 2017. State–defence industry relations in the European context: French and UK interactions with the European Defence Agency. *European Security*, 26(4), pp. 527-551.

Coelmont, J., 2016. *Permanent Sovereign COoperation (PESCO) to Underpin the EU Global Strategy*, Brussels: Egmont Royal Institute for International Relations.

Council of the European Union, 2018. *Defence cooperation: Council launches 17 new PESCO projects*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/11/19/defence-cooperation-council-launches-17-new-pesco-projects/>

[Πρόσβαση 27 November 2018].

CPLP, 2015. *CPLP in Figures 2015*, Lisbon: Instituto Nacional de Estatística.

Cross, M. K. D., 2018. Secrecy and the making of CFSP. *West European Politics*, 41(4), pp. 914-932.

DefenceNews, 2018. *Portugal's defense minister targets NATO defense spending goals.* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.defensenews.com/smr/nato-priorities/2018/06/25/portugals-defense-minister-targets-nato-defense-spending-goals/>

[Πρόσβαση 7 December 2018].

Deubner, C., 2016. *Uncertain reform call meets structural rigidities: The EU's Common Security and Defence Policy in 2016.* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.egmontinstitute.be/eu-csdp-2016/>

[Πρόσβαση 16 October 2018].

Deutsche Welle, 2018. *Europe should keep its defense within NATO, says Stoltenberg.* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.dw.com/en/europe-should-keep-its-defense-within-nato-says-stoltenberg/a-46266886>

[Πρόσβαση 16 November 2018].

Drent, M. & Zandee, D., 2016. After the EU global strategy – Consulting the experts : Security and defence. Στο: J. J. Andersson, D. Fiott & A. Missiroli, επιμ. Paris: European Union Institute for Security Studies, pp. 23-26.

ECFR, 2018. *Portugal: A good European in search of friends.* [Ηλεκτρονικό]

Available at: https://www.ecfr.eu/article/commentary_portugal_a_good_european_in_search_of_friends

[Πρόσβαση 9 December 2018].

EEAS, 2016. *Military and civilian missions and operations.* [Ηλεκτρονικό]

Available at: https://eeas.europa.eu/topics/military-and-civilian-missions-and-operations/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en

[Πρόσβαση 29 October 2018].

EEAS, 2016. *Shaping of a Common Security and Defence Policy*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-common-security-and-defence-policy_en

[Πρόσβαση 27 September 2018].

EEAS, 2018. *Implementing the EU Global Strategy - Year 2*, Brussels:

European External Action Service.

Ejdus, F., 2016. "Here is your mission, now own it!" The rhetoric and practice of local ownership in EU interventions. *European Security*, 26(4), pp. 461-484.

EU Observer, 2007. *Proud Portugal leaves mixed EU presidency record*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://euobserver.com/political/25372>

[Πρόσβαση 9 December 2018].

EU Observer, 2018. *Russia's EU friends decline to expel diplomats*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://euobserver.com/foreign/141457>

[Πρόσβαση 14 December 2018].

Euractiv, 2011. *The Belgian EU Presidency*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.euractiv.com/section/eu-priorities-2020/linksdossier/the-belgian-eu-presidency/>

[Πρόσβαση 30 November 2018].

Euractiv, 2018. *Belgium to buy US F-35 fighters in blow to EU's defence policy*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/belgium-to-buy-us-f-35-fighters-in-blow-to-eus-defence-policy/>

[Πρόσβαση 30 November 2018].

European Commission, 2015. *Defence Industries*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: https://ec.europa.eu/growth/sectors/defence_en

[Πρόσβαση 11 November 2018].

European Parliament, 2018. *Foreign policy: aims, instruments and achievements*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/158/foreign-policy-aims-instruments-and-achievements>

[Πρόσβαση 27 September 2018].

European Union, 2017. *The EU Global Strategy*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-promote-citizens-interests>

[Πρόσβαση 27 November 2018].

Fernandes, S., 2016. The 2007 Portuguese Presidency of the European Union and Russia. *Debatera Europa*, pp. 149-169.

Fiott, D., Missiroli, A. & Tardy, T., 2017. *Permanent Structured Cooperation: what's in a name?*, Paris: EU Institute for Security Studies.

Foreign Policy, 2018. *No, Europe Isn't Ambushing NATO*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://foreignpolicy.com/2018/01/03/no-europe-isnt-ambushing-nato/>

[Πρόσβαση 27 September 2018].

Frentz, J.-M., 2010. The Foreign Policy of Luxembourg. Στο: R. Steinmetz & A. Wivel, επιμ. *Small States in Europe: Challenges and Opportunities*. Surrey: Ashgate Publishing Limited, pp. 131-146.

Government Offices of Sweden, 2010. *Report on the Swedish Presidency of the Council of the European Union 1 July - 31 December 2009*, Stockholm: Presidency of the Council of the European Union.

Government Offices of Sweden, 2015. *Sweden's Defence Policy 2016 to 2020*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.government.se/information-material/2015/06/swedens-defence-policy-2016-to-2020/>

[Πρόσβαση 27 November 2018].

Government Offices of Sweden, 2018. *A secure EU in a secure world*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.government.se/articles/2018/02/a-secure-eu-in-a-secure-world/>

[Πρόσβαση 26 November 2018].

Government Offices of Sweden, 2018. *Speech by Foreign Minister Margot Wallström at the European Commission Representation in Paris – ‘What role for the EU in a worrisome world?’*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.government.se/speeches/2018/05/speech-by-foreign-minister-margot-wallstrom-at-the-european-commission-representation-in-paris--what-role-for-the-eu-in-a-worrisome-world/>

[Πρόσβαση 27 November 2018].

Græger, N., 2018. Need to have or nice to have? Nordic cooperation, NATO and the EU in Norwegian foreign, security and defence policy. *Global Affairs*, 13 July.

GRIP, 2018. *PESCO - The Belgian Perspective*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.grip.org/en/node/2669>

[Πρόσβαση 30 November 2018].

GRIP, G. R. I. o. P. a. S. & Egmont, R. I. f. I. A., 2017. *Maritime Security: Belgium's Interests and Options*, Brussels: Egmont - GRIP.

Haugevik, K. & Rieker, P., 2017. Autonomy or integration? Small-state responses to a changing European security landscape. *Global Affairs*, 2(3), pp. 211-221.

Hedling, E. & Brommesson, D., 2017. Security through European integration or flexible autonomy: ambivalence in Sweden's position on the Eastern Partnership?. *Global Affairs*, 21 December, 3(3), pp. 237-250.

Hillion, C., 2017. Adaptation for autonomy? Candidates for EU. *Global Affairs*, 3(3), pp. 265-275.

Irondelle, B., Merand, F. & Foucault, M., 2015. Public support for European defence: Does strategic culture matter?. *European Journal of Political Research*, 24 March, 54(2), pp. 363-383.

Jane's 360, 2018. *Portugal proposes defence spending increase to parliament.*

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.janes.com/article/83889/portugal-proposes-defence-spending-increase-to-parliament>

[Πρόσβαση 7 December 2018].

Jonsson, O., 2015. How Sweden Views the CSDP. Στο: D. Fiott, επιμ. *The Common Security and Defence Policy: National Perspectives*. Brussels: Egmont - Royal Institute for International Relations, pp. 81-82.

Kingdom of Belgium, 2007. *Sanctions in force in Belgium*. [Ηλεκτρονικό]

Available at:

https://diplomatie.belgium.be/en/policy/policy_areas/peace_and_security/sanctions/sanctions_belgium

[Πρόσβαση 13 December 2018].

Knutsen, B. O., 2016. European defence research in crisis? The way towards strategic autonomy. *Global Affairs*, 2(3), pp. 287-295.

Kostarakos, M., 2016. Migration and CSDP - A Role for the Military. Στο: S. Biscop & J. Rehl, επιμ. *Migration - How CSDP can support*. Vienna: European Security and Defence College, pp. 17-18.

Küsters, C., 2018. Why is there no Joint European Remotely Piloted Aircraft System Project under the Common Security and Defence Policy?. *The RUSI Journal*, 163(2), pp. 52-65.

Lavinder, K., 2018. *Greece Leads in European Defence, Joining New EU Security Arrangement*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.southeusummit.com/europe/greece/greece-leads-in-european-defence-joining-new-eu-security-arrangement/>

[Πρόσβαση 30 October 2018].

Mattelaer, A., 2017. *New Pact for Europe - National Report - Belgium*, Brussels: Egmont Institute.

McClory, J., 2018. *The Soft Power 30 - A Global Ranking of Soft Power*, Portland: USC Center on Public Diplomacy.

McCulloch, A. & McEvoy, J., 2018. The international mediation of power-sharing settlements. *Cooperation and Conflict*, 10 March.pp. 1-19.

Ministre de la Défense, 2014. *Air Combat Capability Successor Program Preparation Survey*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: https://www.mil.be/sites/mil.be/files/files_library/140602_accap_-_preparation_survey_-_final_v2.pdf

[Πρόσβαση 30 November 2018].

Ministre de la Défense, 2016. *The Strategic Vision for Defence*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.mil.be/fr/la-defense-mod-chod>

[Πρόσβαση 30 November 2018].

Ministre de la Défense, 2018. *Operations and Exercises*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: [Ministre de la Défense](https://www.mil.be/fr/la-defense-mod-chod)

[Πρόσβαση 30 November 2018].

Ministry of Defence, 2015. *National reports: Portugal*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.sipri.org/databases/national-reports/Portugal>

[Πρόσβαση 8 December 2018].

Ministry of Defence, 2015. *Portuguese Defence Technological and Industrial Base Strategy - Summary*, Lisbon: Government of Portugal.

Ministry of National Defense, 2008. *Operations*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.emgfa.pt/pt/operacoes>

[Πρόσβαση 9 December 2018].

Ministry of National Defense, 2014. *The economic and financial crisis influence on the Portuguese Armed Forces*. [Ηλεκτρονικό]

Available at:

https://www.emgfa.pt/useruploads/files/prt_chod_personal_statement.pdf

[Πρόσβαση 9 December 2018].

Missiroli, A., 2017. *A handbook - The EU and the world: players and policies post-Lisbon*. Paris: European Union Institute for Security Studies (EUISS).

Möller, A. & Pardijs, D., 2017. *The future shape of Europe: How the EU can bend without breaking*, London: European Council on Foreign Relations (ECFR).

Morrison, C., 2018. Tradition, Trump, and the Future of US Participation in Multilateralism. Στο: C. Echle, P. Rueppel, M. Sarmah & Y. L. Hwee, επιμ. *Multilateralism in a Changing World Order*. Singapore: Konrad Adenauer Stiftung, pp. 27-38.

Nasra, S., 2011. Governance in EU foreign policy: exploring small state influence. *Journal of European Public Policy*, 18 February, 18(2), pp. 164-180.

Nestoras, A., 2015. The View from Europe's Borders: Greece and the CSDP as a Security Provider. Στο: D. Fiott, επιμ. *The Common Security and Defence Policy: National Perspectives*. Brussels: Egmont - Royal Institute for International Relations, pp. 61-64.

Nováky, N., 2018. The EU's Permanent Structured Cooperation in defence: Keeping Sleeping Beauty from snoozing. *European View*, 17(1), pp. 97-104.

Nye, J., 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

Palma, H. d. M., 2009. *European by Force and by Will: Portugal and the European Security and Defence Policy*, Bruges: College of Europe.

Panke, D., 2010. Small states in the European Union: structural disadvantages in EU policy-making and counter-strategies. *Journal of European Public Policy*, 17(6), pp. 799-817.

Pedi, R., 2016. *Theory of International Relations: Small States in the International System*, Thessaloniki: Univeristy of Macedonia.

Pishchikova, K. & Piras, E., 2017. The European Union Global Strategy: What Kind of Foreign Policy Identity?. *Italian Journal of International Affairs*, 52(3), pp. 103-120.

Pohl, B., 2014. To what ends? Governmental interests and European Union (non-) intervention in Chad and the Democratic Republic of Congo. *Cooperation and Conflict*, 49(2), pp. 191-211.

Politico, 2017. *EU defense pact tests Portugal's left-wing government alliance.*

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.politico.eu/article/eu-defense-pact-tests-portugals-left-wing-government-alliance/>

[Πρόσβαση 9 December 2018].

Politico, 2018. *EU to launch joint spy school, boost electronic warfare skills - Defense ministers agreed on 17 new joint projects. POLITICO has the list..*

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.politico.eu/article/europe-spy-school-defense-poised-to-launch-boost-electronic-warfare-skills/>

[Πρόσβαση 30 November 2018].

Portela, C., 2016. Are European Union sanctions “targeted”? *Cambridge Review of International Affairs*, 29(3), pp. 912-929.

Reuters, 2018. *EU defences post-Brexit starting to take shape.* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://uk.reuters.com/article/uk-britain-eu-defence-analysis/eu-defences-post-brexit-starting-to-take-shape-idUKKBN1I810L>

[Πρόσβαση 9 December 2018].

Reynning, S., 2010. Realism and the Common Security and Defence Policy. *Journal of Common Market Studies*, 49(1), pp. 23-42.

Rickli, J.-M., 2008. European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), pp. 307-325.

Riddervold, M., 2018. A humanitarian mission in line with human rights? Assessing Sophia, the EU's naval response to the migration crisis. *European Security*, 27(2), pp. 158-174.

Santos Silva, A., 2018. *The future of Europe in the world, from a Portuguese perspective.* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.portugal.gov.pt/download-ficheiros/ficheiro.aspx?v=d5716609-85df-4ac8-a918-67b398e0833e>

[Πρόσβαση 8 December 2018].

Simon, L., 2013. America's Asian "Rebalancing" and the Future of Europe. Στο: S. Biscop & D. Fiott, επιμ. *The State of Defence in Europe: State of Emergency?*. Gent: Academia Press, pp. 19-26.

Smith, M., 2016. Implementing the Global Strategy where it matters most: the EU's credibility deficit and the European neighbourhood. *Contemporary Security Policy*, 10 October, 37(3), pp. 446-460.

Steinmetz, R. & Wivel, A., 2010. *Small States in Europe: Challenges and Opportunities*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Swedish Armed Forces, 2016. *Current International Missions*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.forsvarsmakten.se/en/activities/current-international-missions2/>

[Πρόσβαση 27 November 2018].

Swedish Security and Defence Industry Association, 2014. *Facts and infographics*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://soff.se/en/about-soff/facts-and-infographics/>

[Πρόσβαση 27 November 2018].

Swedish Armed Forces, 2018. *The Swedish Armed Forces*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.forsvarsmakten.se/en/>

[Πρόσβαση 27 November 2018].

Talmor, A. & Selden, Z., 2017. Is French defence policy becoming more Atlanticist?. *Cambridge Review of International Affairs*, 30(2-3), pp. 160-176.

Tardy, T., 2018. 32. Does European defence really matter? Fortunes and misfortunes of the Common Security and Defence Policy. *European Security*, 27(2), pp. 119-137.

TASS, 2018. *Portugal hopeful EU, Russia will resume stable relations, top diplomat says*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://tass.com/world/1032162>

[Πρόσβαση 14 December 2018].

Varga, G., 2017. *Towards European Strategic Autonomy? Evaluating the New CSDP Initiatives*, Budapest: Institute for Foreign Affairs and Trade.

Waltz, K., 1959. *Man, the State, and War - A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

Wedin, L., 2008. Northern Europe and the ESDP - The Case of Sweden. Στο: C. Archer, επιμ. *New Security Issues in Northern Europe - The Nordic and Baltic states and the ESDP*. Abingdon: Routledge, pp. 38-55.

Wivel, A., 2005. The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor. *Journal of Common Market Studies*, 43(2), pp. 393-412.

Wivel, A. & Thorhallsson, B., 2018. Brexit and small states in Europe: Hedging, Hiding or Seeking Shelter?. Στο: P. Diamond, Nedergaard & B. Rosamond, επιμ. *The Routledge Handbook of the Politics of Brexit*. London: Routledge, pp. 266-277.

Zandee, D., Drent, M. & Hendriks, R., 2016. *Defence cooperation models - Lessons learned and usability*, The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'..

Γάδης, Κ., 2018. *Η νέα πρωτοβουλία ΕΕ για Άμυνα και Ασφάλεια και το ΝΑΤΟ: Συμπληρωματικότητα ή ανταγωνιστικότητα*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.cnn.gr/focus/apopseis/story/131993/h-neaprotovoylia-ee-gia-amyna-kai-asfaleia-kai-to-nato-sympliromatikotita-i-antagonistikotita>

[Πρόσβαση 27 Σεπτεμβρίου 2018].

ΓΔΑΕΕ, 2018. *Εθνική Αμυντική και Βιομηχανική Στρατηγική*. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.gdaee.mil.gr/el/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%83/item/4935-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CF%87%CE%>

[Πρόσβαση 14 Δεκέμβριος 2018].

ΓΕΑ, 2017. *Χαιρετισμός Α/ΓΕΕΘΑ σε Τελετή Αναστολής Λειτουργίας 339 Μοίρας*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.haf.gr/wp-content/uploads/2017/10/XAIRETISMOS-AGEETHA.pdf>

[Πρόσβαση 15 Δεκέμβριος 2018].

Συμβούλιο ΕΕ, 2017. *Ανατολική Εταιρική Σχέση*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eastern-partnership/>

[Πρόσβαση 26 Νοέμβριος 2018].

Συμβούλιο ΕΕ, 2018. *ΑΠΟΦΑΣΗ (ΚΕΠΠΑ) 2018/340 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 6ης Μαρτίου 2018 για την κατάρτιση του καταλόγου των έργων που θα αναπτυχθούν στο πλαίσιο της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας (PESCO)*, Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΥΠΕΞ, 2017. *Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.mfa.gr/brussels/monimi-antiprosopieia-ee/ellada-sten-ee/koine-exoterike-politike-kai-politike-asphaleias-keppa.html>

[Πρόσβαση 29 Οκτώβριος 2018].

ΥΠΕΞ, 2017. *Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/kpaa.html>

[Πρόσβαση 29 Οκτώβριος 2018].

ΥΠΕΞ, 2018. *Ειρήνη και Ασφάλεια*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.mfa.gr/missionsabroad/un/greece-in-organization/peace-and-security.html?page=5>

[Πρόσβαση 13 Δεκέμβριος 2018].

ΑΚΡΟΝΥΜΙΑ

Ελληνικοί Όροι

Α/ΓΕΕΘΑ	Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΓΕΑ	Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας
ΓΔΑΕΕ	Γενική Διεύθυνση Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων
ΔΕΕ	Δυτικοευρωπαϊκής Ένωση
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΟΑ	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας
ΕΠΓ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας
ΕΑΤΒΒ	Ευρωπαϊκή Αμυντική, Τεχνολογική και Βιομηχανική Βάση
ΕΚΑΑ	Ευρωπαϊκό Κολέγιο Ασφάλειας και Άμυνας
ΕΠΒΑΑ	Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Βιομηχανικής Ανάπτυξης για την Άμυνα
ΕΥΕΔ	Ευρωπαϊκής Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΚΜ	Κράτη Μέλη
ΚΠΑΑ	Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας
ΜΔΣ	Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΣΕΕ	Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ
ΣΕΕΑ	Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση για την Άμυνα

ΥΠΕΞ Υπουργείο Εξωτερικών

Αγγλικοί Όροι

CARD	Coordinated Annual Review on Defence
CPLP	Community of Portuguese Language Countries
ECFR	European Council on Foreign Relations
EDA	European Defence Agency
EDIDP	European Defence Industrial Development Programme
EDTIB	European Defence Technological and Industrial Base
EEAS	European External Action Service
EUBG	European Union Battlegroup
EUGS	European Union Global Strategy
ESDC	European Security and Defence College
FNC	Framework Nation Concept
GRIP	Group for Research and Information on Peace and Security
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NDPP	NATO Defence Planning Process
PESCO	Permanent Structured Cooperation